

Godkänt dokument - Malin Olsson, Stadsbyggnadskontoret Stockholm, 2012-10-19, Dnr 2011-08257

STADSBYGGNADS
KONTORET

PROGRAM FÖR ASPUDDEN OCH MIDSOMMARKRANSEN

Samrådsförslag oktober 2012

Dnr 2011-08257-53

www.stockholm.se/aspudden-midsommarkransen

SAMMANFATTNING

Stockholm växer. Under de närmaste 10-15 åren väntas Stockholm bli en miljonstad. För att klara det har stadsbyggnadskontoret fått i uppdrag att planera för 100 000 nya bostäder. Promenadstaden – översiktsplan för Stockholm, pekar ut ett område närmast dagens innerstad som *den centrala stadens utvidgning*. Här finns förutsättningar för att skapa en tätare, sammanhållen, mer mångsidig och levande stadsmiljö.

Syftet med programmet är att utreda vad *den centrala stadens utvidgning* innebär för Aspudden och Midsommarkransen. Huvudfokus ligger på tre frågor: behovet av förskolor och skola, grönstruktur samt bebyggelseutveckling.

Aspudden och Midsommarkransen började växa och utvecklas kring förra sekelskiftet. Topografin, med stora nivåskillnader, är karaktäristisk för stadsdelarna och har styrt bebyggelseutvecklingen. Den skapar också barriärer och försämrar möjligheterna att ta sig mellan stadsdelarna. Barriärer skapas också av den infrastruktur som omger stadsdelarna. I öster och söder kantas Aspudden och Midsommarkransen av E4 och Södertäljevägen, som ger upphov till buller och luftföroreningar. Tillsammans med SL:s depå längs östra delen av Hägerstenvägen bryter infrastrukturen kopplingarna till omkringliggande stadsdelar och skapar miljöer som upplevs

som otrygga. Den omgivande infrastrukturen påverkar också stadsdelarnas entréer, som i flera fall är otydliga.

Programmet föreslår ny bebyggelse som stärker stadsdelarnas entréer och kopplingarna mellan stadsdelarna. Längs ”stadsstråk”, där människor naturligt rör sig, skapas förutsättningar för lokaler i bottenvåningarna. Vid SL:s depå föreslås en grön promenad som skärmar av mot depån och skapar en bättre koppling mot Liljeholmen och Södermalm. En ny grundskola med plats för 800-900 elever i årskurs F-9 föreslås på fastigheten Brandstegen 1 (fd Hägerstens brandstation). Totalt uppskattas att mellan 1 300 och 1 600 nya bostäder möjliggörs i programförslaget. Platser för fem nya fristående förskolor föreslås också. I samband med den nya bebyggelsen kan nya och befintliga stråk, parker och torg utvecklas. Bland annat föreslås två nya fickparker och tre nya lekplatser i programmet.

Stadsbyggnadskontoret bedömer att programmet och efterföljande detaljplaners genomförande inte kan antas medföra sådan betydande miljöpåverkan som åsyftas i PBL (2010) 4 kap 34§ eller MB 6 kap 11§ att en miljöbedömning behöver göras.

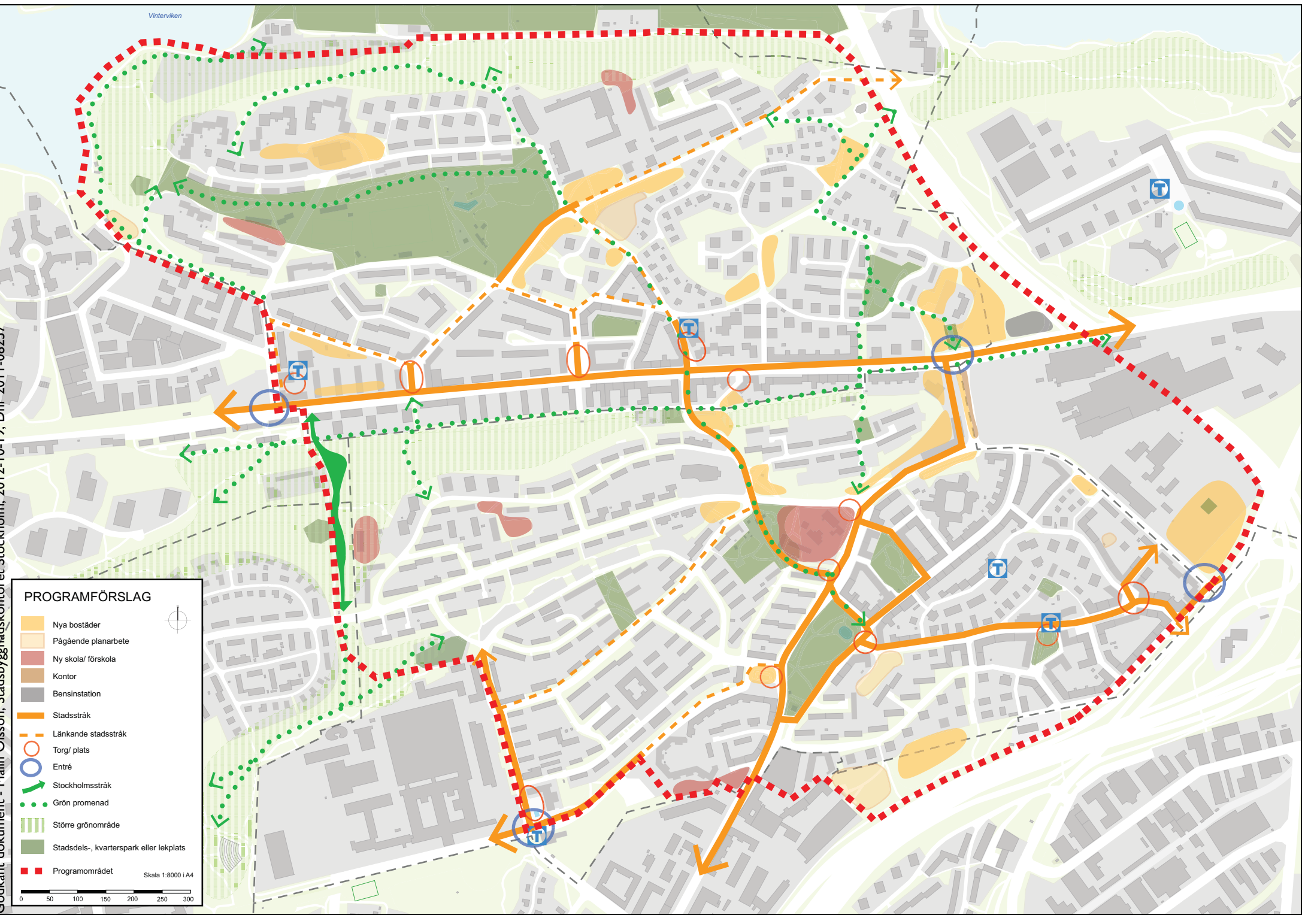
Fastigheten Brandstegen 1 ligger inom ett riksintresse för kulturmiljövården. Påverkan på riksintresset hanteras inom ramen för programmet. På flera platser där ny bebyggelse föreslås har en avvägning gjorts mellan naturmiljö och Stockholms tillväxt. Ingen föreslagen byggnation bryter ekologiska samband, men på en del platser har uppdraget att skapa 100 000 nya bostäder och Promenadstadens intentioner ansetts väga tyngre än befintlig natur.

Vinterviken

PROGRAMFÖRSLAG

- Nya bostäder
- Pågående planarbete
- Ny skola/ förskola
- Kontor
- Bensinstation
- Stadsstråk
- Länkande stadsstråk
- Torg/ plats
- Entré
- Stockholmsstråk
- Grön promenad
- Större grönområde
- Stadsdels-, kvarterspark eller lekplats
- Programområdet

Skala 1:8000 i A4

**Välkommen
med dina synpunkter!**

I programmet redovisas förslag till utveckling av stadsdelarna Aspudden och Midsommarkransen. Programmet är på samråd 30 oktober - 28 december 2012. Under programsamrådet har remissinstanser, sakägare, allmänhet, organisationer och intressegrupper möjlighet att framföra sina synpunkter på förslaget.

Förslaget visas upp i Fyrkanten i Tekniska nämndhuset, Fleminggatan 4, samt på Hägersten-Liljeholmens stadsdelsförvaltning, Telefonvägen 30 och på biblioteket i Aspudden, Hägerstensvägen 133. Under samrådstiden håller Stockholms stad också ett samrådsmöte, dit allmänheten är välkommen. Det hålls den 15 november på Konferens Kobran, Telefonvägen 30 från klockan 14. Presentationer av förslaget hålls kl 14, 16 och 18. Vid presentationen kl 18 redovisas särskilt resultatet av den tidiga dialog som hölls i våras. Däremellan finns möjlighet att ställa frågor och diskutera förslaget med ansvariga tjänstemän på Stockholms stad.

Den senaste informationen om programarbetet finns på webbplatsen www.stockholm.se/aspudden-midsommarkransen, där det också går att ladda ner programmet och de utredningar som gjorts i samband med programarbetet.

**Samrådet pågår 30 oktober - 28 december 2012.
Skriftliga synpunkter lämnas senast den 28 december till:**

Stockholms stadsbyggnadskontor
Registraturen
Box 8314
104 20 Stockholm
eller
e-post: stadsbyggnadskontoret@stockholm.se

Ange diarienummer 2011-08257-53

Information om programmet lämnas av:
Linda Palo, stadsbyggnadskontoret
linda.palo@stockholm.se
08-508 275 26

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

BAKGRUND	6	KONSEKVENSER	36
Vision 2030	6	Behovsbedömning	36
Promenadstaden, översiktsplan för Stockholm	6	Naturmiljö	36
Den gröna promenadstaden	6	Parker och rekreation	36
Arkitektur Stockholm	7	Barnkonsekvenser	37
Programuppdraget	7	Kulturhistoriskt värdefull miljö	37
Tidig dialog	8	Miljö kvalitetsnormer för vatten	38
		Dagvatten	38
OMRÅDESANALYS	11	Markföroreningar	39
Stads- och landskapsbild	11	Buller	40
Kulturhistoriska värden	14	Risker	41
Identitet	16	Luftkvalitet	41
Grönstruktur och ekologiska samband	16		
Rekreation	16	STADSBYGGNADSPROCESSEN	42
Service	17		
Trafik och kommunikationer	18		
PROGRAMFÖRSLAG	20		
Större bebyggelseområden	23		
Förskolor	29		
Övriga bebyggelseområden.	31		
Stadsbyggnadsprinciper	34		
Dagvattenstrategi	35		
Parkeringsstrategi	35		

BAKGRUND

Stockholm växer. År 2030 väntas över en miljon människor leva och bo här. Stadsbyggnadskontoret har fått i uppdrag att planera för 100 000 nya bostäder för att möta tillväxten. För att klara den utmaningen behöver vi utveckla en tätare stad, där olika stadsdelar kopplas samman på ett naturligt sätt och gränserna mellan innerstad och ytterstad suddas ut.

Vision 2030

Samtliga politiska partier i Stockholms stad är eniga om att Stockholm ska växa och att tillväxten ska ske på ett långsiktigt hållbart sätt, både socialt, ekologiskt och ekonomiskt. Målet för utvecklingen beskrivs i dokumentet Vision 2030 – en stad i världsklass, som antogs av kommunfullmäktige i juni 2007.

Promenadstaden, översiktsplan för Stockholm

Promenadstaden – översiktsplan för Stockholm beskriver på vilket sätt Stockholm ska växa för att nå målen i Vision 2030. I Promenadstaden beskrivs fyra stadsutvecklingsstrategier, som är utgångspunkten för att nå en hållbar tillväxt. Det innebär satsningar på strategiska områden i centrala Stockholm, utveckling av närförort samt satsningar på tyngdpunkter och samband i ytterstaden i syfte att koppla samman staden på ett bättre sätt än idag.

Den första strategin i Stockholms översiktsplan kallas *fortsätt att stärka centrala Stockholm*. Strategin innebär bland annat att staden utvecklar en mer sammanhållen stadsmiljö i Stockholms närförorter. Ett område söder och väster om tullarna pekas ut som *den centrala stadens utvidgning*. Det är områden som gränsar till dagens innerstad och som det senaste decenniet blivit allt mer populära. Det korta avståndet till malmarna och närheten till vatten och grönområden är självklara delar i dragningskraften. Här finns också en väl fungerande kollektivtrafik. Stadsdelarna är i huvudsak glest exploaterade i jämförelse med innerstadsbebyggelsen. Planeringen här har det övergripande målet att skapa en tätare, sammanhållen, mer mångsidig och levande stadsmiljö där det finns förutsättningar för ett bredare

utbud av bostäder, verksamheter, service, kultur, upplevelser med mera. För att uppnå det målet behöver flera närförorter i Stockholm genomgå en omvandling. Samtidigt ska värdet av den kulturhistoriska och karaktärsskapande bebyggelsen från olika epoker beaktas, liksom betydelsen av attraktiva parker och naturområden. Förbättrad rörlighet för gång- och cykeltrafik och minskade barriärer mellan olika stadsdelar ska också vara prioriterat.

Den gröna promenadstaden

Den gröna promenadstaden är ett tematiskt tillägg till översiktsplanen med mål och strategier för utveckling av Stockholms parker och natur. En huvudtanke i *Den gröna promenadstaden* är att det ska vara lätt och lockande att gå och cykla mellan vardagens viktiga platser. För att göra stadslandskapet grönare och mer promenad- och cykelvänligt föreslås att ett nät av gröna promenader utvecklas.

Ett sätt att minska parkbrist i redan täta stadsdelar är att anlägga fickparker, små gröna oaser där människor kan mötas eller finna en stunds avkoppling. Att anlägga en fickpark kan vara ett sätt för staden att ta tillvara ett lokalt medborgarengagemang, eller en möjlighet för enskilda fastighetsägare att bidra till en god stadsmiljö.

VÄGLEDANDE FÖR PLANERINGEN I DEN CENTRALA STADENS UTVIDGNING :

- Planera för en sammanhållen, tät och levande stadsmiljö
- Säkerställ behovet av innehållsrika parker, attraktiva offentliga miljöer och stråk
- Pröva särskilt den lämpliga utvecklingen i gränzonen mellan centrala Stockholm och omgivande stadsdelar

RIKTLINJER FÖR GOD PARK- OCH NATURTILLGÅNG

- Inom 200 meter från bostaden: grön oas, lek (naturlek eller lekplats), område med god ljudkvalitet, sitta i solen, promenader
- Inom 500 meter: blomprakt, bollspel, bollek, parklek, picknick, pulkaåkning
- Inom 1 000 meter, eller enkelt nåbart med kollektivtrafik: bad, djurhållning, odling, löpträning, skogskänsla, utsikt, vattenkontakt, vild natur, skridskoåkning

Den gröna promenadstaden var på samråd mellan 11 juni och 19 oktober 2012. Du kan läsa mer om Den gröna promenadstaden på www.stockholm.se/gronapromenadstaden

Arkitektur Stockholm

Ett annat tematiskt tillägg till översiktsplanen är *Arkitektur Stockholm*, som hanterar Stockholms stads nya arkitekturstrategi. Den beskriver hur vi kan höja nivån på den arkitektur som ska utveckla Stockholm framöver. Utmaningen för

staden, bransch och brukare ligger i att höja den arkitektoniska kvaliteten på allt som byggs i Stockholms kommun oavsett plats, funktion och skala, i stadens alla gemensamma rum.

Arkitektur Stockholm fördjupar stadsbyggnadsstrategierna i Promenadstaden. Bland annat står det att den centrala stadens utvidgning bara är genomförbar utifrån ett helhetsperspektiv och med utgångspunkt ur de olika stadsdelarnas kvaliteter och förutsättningar.

Arkitektur Stockholm var på samråd mellan 13 juni och 20 september 2011. Du kan läsa mer om Arkitektur Stockholm på www.stockholm.se/arkitekturstockholm

Programuppdraget

Aspudden och Midsommarkransen ligger inom det som Promenadstaden pekar ut som den centrala stadens utvidgning. Stadsdelarna har det senaste decenniet blivit allt mer populära. I takt med att fler unga familjer flyttar hit har antalet barn blivit fler och bristen på förskoleplatser tydligare. Populariteten har även skapat ett stort intresse för att bygga nytt. Mot bakgrund av Promenadstaden och begreppet den centrala stadens utvidgning, har Stockholms stad sett ett behov av att ta ett större grepp om stadsdelarna. Den 19 januari 2012 fattade stadsbyggnadsnämnden beslut om att inleda ett programarbete för Aspudden och Midsommarkransen.

Syfte och avgränsning

Syftet med programmet är att utreda vad den centrala stadens utvidgning innebär för Aspudden och Midsommarkransen. Programmet ska vara ett planeringsunderlag för kommande markanvisningar och detaljplaner.

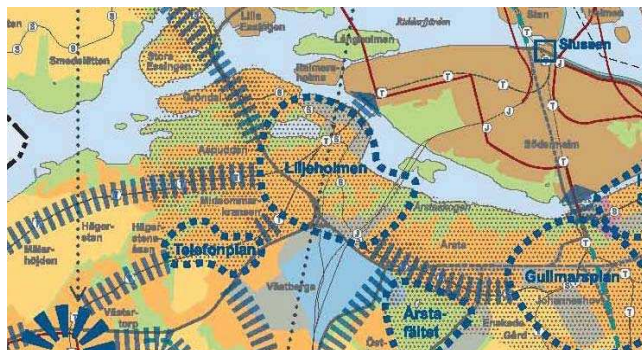
Huvudfokus ligger på tre frågor:

- behovet av förskolor och skola
- grönstruktur och rekreation
- bebyggelseutveckling

Geografiskt avgränsar sig programmet i grova drag till stadsdelarna Aspudden och Midsommarkransen, utom Vinterviksparken. Åt söder och öster går avgränsningen längs E4. Telefonplan har lämnats utanför programarbetet, eftersom ett program för Telefonplan gjordes 2004. På vissa platser går plangränsen något utanför eller innanför stadsdelsgränsen för att anpassas till pågående eller kommande detaljplaner.

Aspudden och Midsommarkransen i Promenadstaden

Programområdet ligger i direkt anslutning till två stadsutvecklingsområden: Liljeholmen och Telefonplan. I Liljeholmen-Lövholmen-Årstadal byggs och planeras för sammanlagt 5 000 nya bostäder. Kring Telefonplan växer cirka 2 500

Utsnitt ur Promenadstaden. Prickat område är den centrala stadens utvidgning. Samband illustreras med streckade linjer och stadsutvecklingsområden är inringade med prickade linjer.

nya bostäder fram. Promenadstaden pekar också ut Hägerstensvägens östra del, mellan Aspudden och Liljeholmen, som en plats som behöver utvecklas för att skapa en urban koppling mellan stadsdelarna. Genom programområdet går också två av Promenadstaden utpekade samband. Det ena går längs Hägerstensvägen mot Örnberg och vidare till Skärholmen. Här pågår planläggning för omkring 500 bostäder på en överdäckning av tunnelbanan mellan Örnberg och Axelsberg. Det andra sambandet går mellan Midsommarkransen och Telefonplan. Här är det viktigaste att väva ihop Telefonplan och Midsommarkransen, vilket till stora delar redan står klart.

Inom programområdet finns nya detaljplaner framtagna för bostäder på Kransbindarvägen, Främlingsvägen, Blommensbergsvägen och Schlytersvägen. Planerna möjliggör totalt 180 lägenheter samt en förskola. En antagen detaljplan som ännu inte vunnit laga kraft medger ett nytt bostadshus med 35 lägenheter vid Svandammsvägen. Planläggning pågår också för ett gårdshus med tre lägenheter på Tegelbruksvägen och en ny förskola på Erik Segersälls väg.

Tidig dialog

Under arbetet med programmet genomfördes tidiga dialoger med boende och verksamma i området. Dialogerna genomfördes innan några

skissförslag för programmet hade påbörjats för att användas som kunskapsunderlag jämfört med övriga utredningar. Samtidigt gavs de som bor och verkar i stadsdelarna en möjlighet att påverka planeringen i ett tidigt skede.

Den 16 april hölls ett möte med metoden Open Space under temat ”Du får snart fler grannar – bidra med kunskap och tankar när Aspudden och Midsommarkransen blir del av den centrala staden”. Metoden går ut på att deltagarna själva ansvarar för att diskutera de ämnen de tycker är viktiga. De för protokoll och sammanfattar de viktigaste punkterna på en löpsedel. För deltagarna gavs en möjlighet att inom de givna ramarna styra innehållet i mötet. För Stockholms stad gav det mycket tydliga kunskapsunderlag för det vidare arbetet.

Omkring 150 personer deltog i den tidiga dialogen i Aspudden och Midsommarkransen.

Inbjudan till dialogmötet var öppen, alla var välkomna. Stockholms stad bjöd in genom annons i lokaltidningen och genom lappar på de allmänna anslagstavlor, i mataffärer, på förskolor med mera. Omkring 150 personer deltog i dialogen. Under fyra timmar diskuterades flera olika ämnen och många var direkt kopplade till programarbetet.

Dokumentation från dialogmötet finns på www.stockholm.se/aspudden-midsommarkransen.

De förslag som inte har kunnat omhändertas inom ramen för programarbetet har rört frågor som inte styrs av detaljplaner och därmed inte behandlas i programmet, exempelvis antal förskolebarn per avdelning, stadsodling, fördelning mellan hyresrätter och bostadsrätter, bilpool och bättre busskommunikationer. Däremot kan programmet och efterföljande detaljplaner underlätta för andra förvaltningar, företag eller privatpersoner att arbeta vidare med frågorna. Fler lägenheter ger exempelvis ett bättre underlag för bilpool och utökad lokaltrafik. Stadsodling har blivit ett populärt sätt att använda outnyttjade ytor, tillfälligt eller permanent. Stadsodling kräver ingen detaljplan och kan initieras av medborgarna själva, genom att lämna ett medborgarförslag till stadsdelen eller genom att kontakta trafikkontoret, som ansvarar för marken på offentliga platser.

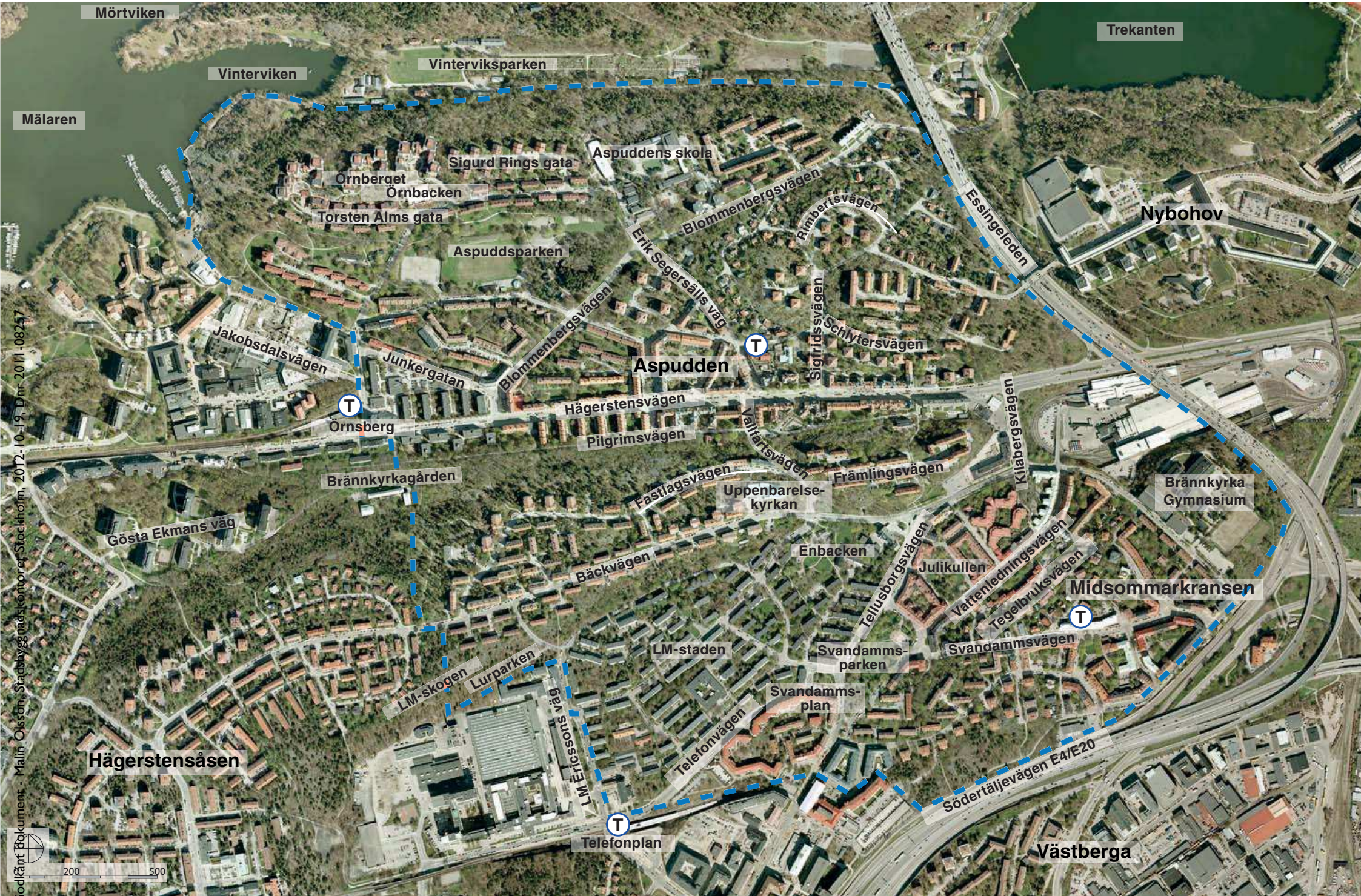
Den 10 maj var Stockholms stad på Enbackens öppna förskola för att prata med småbarnsföräldrar om stadsdelarna. Då framfördes bland annat önskemål om en ny grundskola i Midsommarkransen. Känslan av luft och rymd i området lyftes fram som en positiv kvalitet, men fler restauranger och caféer kunde behövas. De som deltog vill gärna se mer variation i arkitekturen. Hägerstenvägen och SL:s depå framställdes som en barriär mellan Aspudden/Midsommarkransen

och Södermalm, där det behöver bli trevligare och tryggare. Det behövs också fler bra lekplatser i stadsdelarna.

Den 11 juni fördes tidig dialog med företagare i stadsdelarna. Här framfördes bland annat åsikter om att det är svårt att orientera sig i stadsdelarna och att det finns ett behov av en större mångfald av lokaler.

Blandade tankar från den tidiga dialogen i Aspudden och Midsommarkransen.

Mörtviken

Trekanten

Vinterviken

Vinterviksparken

Mälaren

Örnberget
Örnbacken
Torsten Alms gata

Aspuddens skola

Aspuddsparken

Nybohov

Jakobsdalsvägen

Junkergatan

Aspudden

Örnsberg

Hägerstensvägen

Pilgrimsvägen

Brännkyrkagården

Fastlagsvägen

Uppenbarelskyrkan

Främlingsvägen

Gösta Ekmans väg

Bäckvägen

Enbacken

Julikullen

Midsommarkransen

LM-skogen

Lurparken

LM-staden

Svandammsparken

Svandammsvägen

Hägerstensåsen

Svandammsplan

Telefonvägen

Telefonplan

Södertäljevägen E4/E20

Västberga

Godkänt dokument - Malin Olsson, Stadsbyggnadskontoret Stockholm, 2012-10-19, Dnr 2011-08257

0 200 500

Orienteringskarta, programrådets gräns markerat med blått.

OMRÅDESANALYS

Förstäderna Aspudden och Midsommarkransen växte fram under 1900-talets första hälft. Topografin med kraftiga förkastningsbranter och dalgångar har styrt utvecklingen. Idag är stadsdelarna mycket omtyckta och har en stark egen identitet.

Stads- och landskapsbild

Aspudden och Midsommarkransen började växa fram kring förra sekelskiftet. De topografiska förutsättningarna som sprickdalslandskapet i Stockholm ger skapade förutsättningar för hur husen placerades. Stadsplaneidealen vid 1900-talets början grundade sig i en vilja att följa naturen. PO Hallman, senare stadsplannedirektör i Stockholm, ritade stadsplaner för både Aspudden och Midsommarkransen. Än idag syns strukturen med slingrande gator, fondmotiv och oregelbundna kvarter tydligt i stadsdelarna, även om användning och innehåll har ändrats.

PO Hallmans stadsplan över Aspudden från 1918.

De tidiga stadsplanerna tillät tre hela våningar mot öppna platser eller breda gatustråk och två hela våningar mot smala gator, men genom att lägga till tornuppbyggnader och branta takfall, som inte räknades in i fasadhöjden, maximerades byggrätterna. Det är tydligt läsbart längs exempelvis Hägerstenvägen och Vattenledningsvägen. Husen är uppförda i jugendstil/nationalromantiskt inspirerad stil.

Hus längs Hägerstenvägen med branta takfall.

Lokaler i bottenvåningarna finns främst kring tunnelbaneuppgångarna och vid platsbildningar, men även spridda bland bostäderna. Längs den äldsta bebyggelsen vid Hägerstenvägen står bredkroniga träd planterade där husfasaderna har dragits in från gatan. De skapar en rytm av gröna rum och blickpunkter. Midsommarkransens äldsta centrala delar saknar i stor utsträckning

gatuträd vilket gör att stenstadens gaturum upplevs som mer hårdgjorda. Istället är det de centralt placerade kvartersparkerna som bidrar till grönskan i stadsdelen.

Stadsdelarna har i huvudsak två bebyggelsemiljöer: stenstad med slutna eller halvslutna kvarter och fristående bebyggelse placerad i naturmark. Medan stenstaden håller sig på plan mark sprider hus-i-park bebyggelsen ut sig över hela topografin. Byggnaderna utnyttjar naturen och förstärker den genom att variera hushöjder och placering. Den funktionalistiska stilen dominerar, även om den på vissa platser har anpassats till den nationalromantiska stadsplanens kringbyggda kvarter. Runt de uppluckrade kvarteren har naturmark sparats tätt in på byggnaderna.

På Aspuddens höjder är bebyggelsen placerad på toppen, med en krans av grönska runt bebyggelsen. I LM-staden, det område som byggdes av och för anställda på LM-Ericssons fabrik vid Telefonplan, har få ingrepp gjorts i topografin och marken är bara hårdgjord vid entréer. Långa stråk av sammanhållen naturmark har sparats och gjorts tillgänglig via enkla gångstråk och trappor.

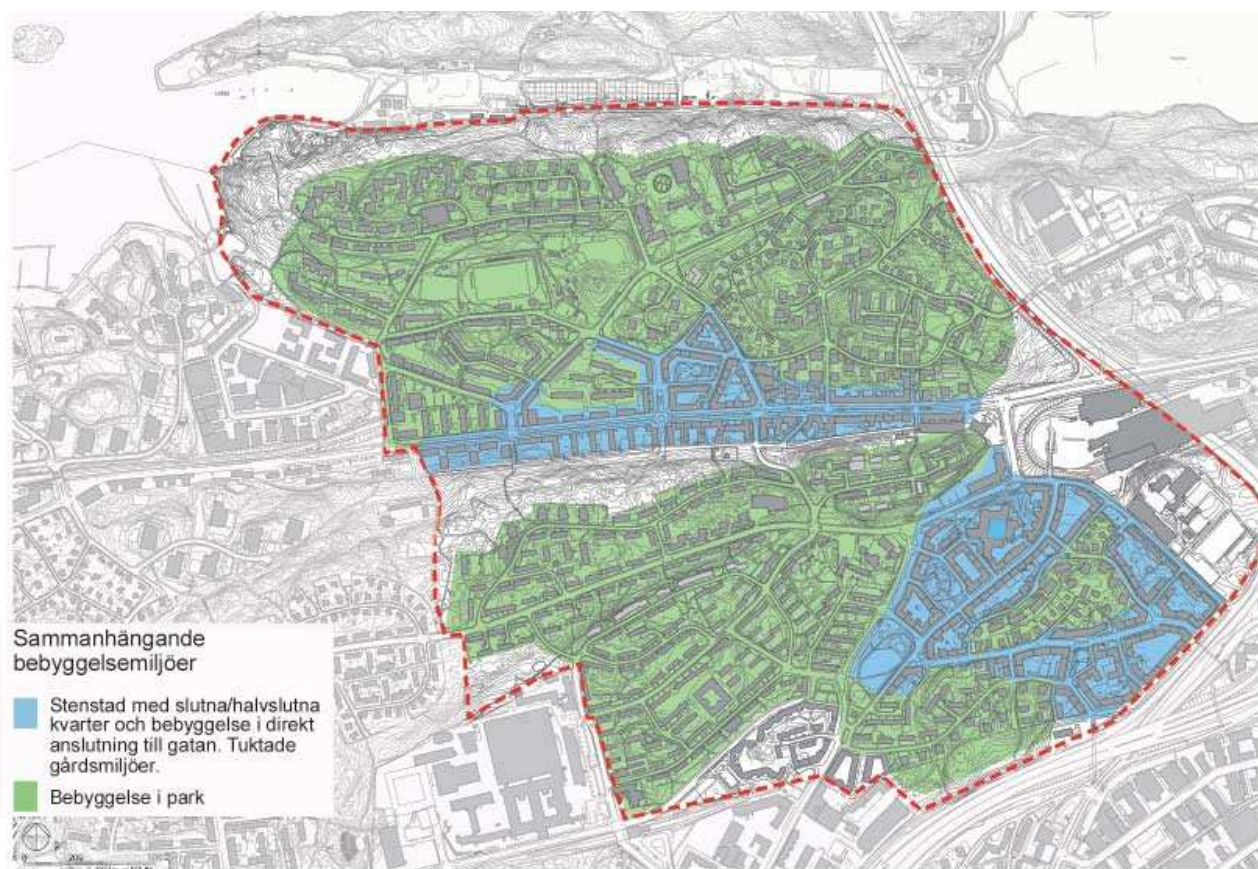
Bebyggelsen i Aspudden och Midsommarkransen håller sig oftast på tre till fyra våningar. Ibland går lameller och punkthus upp mot fem våningar. Det finns också hus som är högre än så på tre platser i Aspudden; punkthusen på Sverkersgatan, bebyggelsen på Örnberget från 1980-talet samt det nyare punkthuset vid Örnbergs tunnelbanestation. Midsommarkransen saknar helt hus över fem våningar inom programområdet.

Det finns få landmärken i stadsdelarna, vilket tillsammans med det oregelbundna gatunätet gör det svårt att orientera sig. Karaktäristiska byggnader och bebyggelseilhuetter bildar tillsammans med topografin landmärken som ökar orienterbarheten. S:t Sigfrids kyrka, Uppenbarelsekyrkan och 1980-tals bebyggelsen längs Örnbacken är exempel på det. Mot E4 har stadsdelarna omväxlande en sammanhållen bebyggelsefront och gröna fronter.

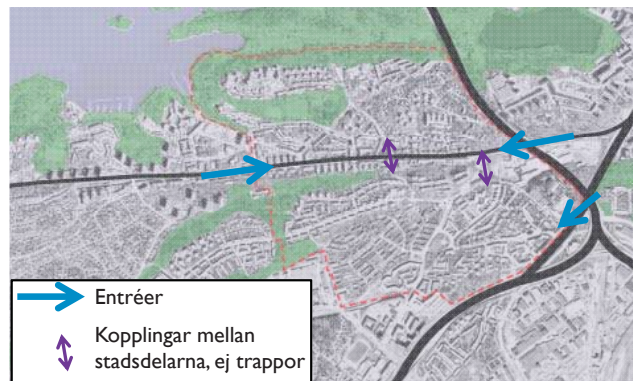
Trots att många upplever stadsdelarna som förstäder med kvartersbebyggelse, så är hus i park den klart dominerande byggnadsstilen i både Aspudden och Midsommarkransen. Det är bara i de äldsta delarna, vid tunnelbanestationerna och längs Hägerstensvägen, som den typiska förstadsbebyggelsen är tydlig.

Topografin har inte bara format bebyggelsen utan skapar också barriärer och gör det svårt att ta sig mellan stadsdelarna. För den som färdas till fots finns trappförbindelser mellan Midsommarkransen och Aspudden på några ställen. Förbindelser

som är tillgängliga för cykel, bil, rullstol och barnvagn finns på två ställen mellan Hägerstensvägen och Bäckvägen: via Valfartsvägen (enkelriktad för bilar) och via Kilabergsvägen.

Även den infrastruktur som omringar stadsdelarna bildar barriärer, främst mot Liljeholmen, Västberga, Årsta och kopplingen till malmarna. E4 och Södertäljevägen tillsammans med SL:s buss- och tunnelbanedepå (Nybodadepån) vid Hägerstensvägen bildar fysiska och mentala hinder för att färdas naturligt och enkelt mellan olika delar av Stockholm. Miljöerna som fotgängare och cyklister passerar kan upplevas som otrygga och otrevliga, de går i tunnlar, under motorleder och längs ödsliga partier med höga bullernivåer.

De huvudsakliga entréerna till stadsdelarna går via Hägerstensvägen. Därifrån tar man sig vidare upp mot Aspudden eller via Kilbergsvägen eller Vallfartsvägen till Midsommarkransen. En tredje entré leder rakt in i Midsommarkransen vid Brännkyrka bollplan. I dagsläget är dessa entréer otydliga. I väster, där Aspudden börjar vid Örnsberg, ligger bebyggelsen indragen från gatan och särskilt på norra sidan Hägerstensvägen saknas helt lokaler i bottenvåningen. I öster domineras Hägerstensvägen av storskalig infrastruktur med motorleder och SL:s depåverksamhet. Entrén vid Brännkyrka bollplan kommer för den bilburne ganska plötsligt, innan stadsdelen tydligt har annonserats. Den som färdas till fots eller cykel måste först färdas under, över och längs med E4 och Södertäljevägen innan det går att ta sig in i Midsommarkransen.

Sektion B1-B2 visar Hägerstensvägens dalstråk i mitten. Till höger reser sig Hägerstensåsens höjdrygg där Uppenbarelsekyrkan placerats som ett landmärke på toppen. Till vänster punkthusen på berget vid Sigfridsvägen.

Sektion C1-C2 visar Midsommarkransens slutna stenstadskvarter med låga punkthus på höjdpåret i mitten. I sydöst övergår kvarterstaden i Södertäljeledens storskaliga trafikrum.

Hägerstensvägen mot entrén till Aspudden. Nybodadepån till vänster

Kulturhistoriska värden

LM-staden i Midsommarkransen byggdes som arbetarbostäder för anställda vid LM Ericssons fabrik på Telefonplan. Idag är LM-staden utpekad som ett riksintresse för kulturmiljövården. I ett område av riksintresse får områdets värde eller betydelse inte påtagligt skadas av annan tillståndspliktig verksamhet.

Motiv för riksintresset:

Bostadsområde med enhetliga flerbostadshus och nära anknytning till LM Ericssons nyetablerade fabriker, vilket speglar funktionalismens och 1930-talets strävanden inom arkitektur och planering med bostadssociala ambitioner.

Uttryck för riksintresset:

Planeringen med smalhushus placerade på rad i nordost-sydväst i en kuperad terräng. Gestaltningssässiga värden med ”nya” planlösningar och omgivande grönska.

Riksintresset väger alltid tyngre än motstående lokala allmänintressen och ska prioriteras i den fysiska planeringen.

Delar av Midsommarkransen och centrala Aspudden har pekats ut av Stockholms stadsmuseum som områden där särskild uppmärksamhet bör ägnas åt kulturhistoriska värden. Det berör riksintresset LM-staden, barnrikehusen

på Främlingsvägen och den äldre kvartersbebyggelsen i båda stadsdelarna.

All bebyggelse i programområdet byggd före 1990 har inventerats av Stockholms stadsmuseum. Byggnaderna klassas som gula, gröna eller blå och klassningarna har kopplingar till Plan- och bygglagens varsamhetsbestämmelser och förbud mot förvanskning vid ändring. De flesta byggnader i stadsdelarna är klassade som gula, det vill säga de har ett visst kulturhistoriskt värde. Många byggnader är också klassade som gröna, vilket innebär att bebyggelsen är särskilt värdefull och inte får förvanskas. Tre platser i programområdet är byggnadsminnen och har klassificerats som blå: spränggropparna i Vinterviken, Uppenbarelskyrkan och St Sigfrids kapell. För dem gäller förvanskningförbud och de får inte ändras utan särskilt tillstånd.

Brandstegen 1, fd Hägerstens Brandstation

En särskild kulturhistorisk utredning har gjorts för fastigheten Brandstegen 1. Utredningen visar att fastigheten har ett högt kulturhistoriskt värde. Byggnaderna har en funktionspräglad, tidstypisk karaktär, ett betydande arkitektoniskt värde och är välbevarade. De speglar en viktig samhällsfunktion även om brandförsvaret slutat använda lokalerna. Brandstegen 1 ingår både i ett område av riksintresse för kulturmiljövården

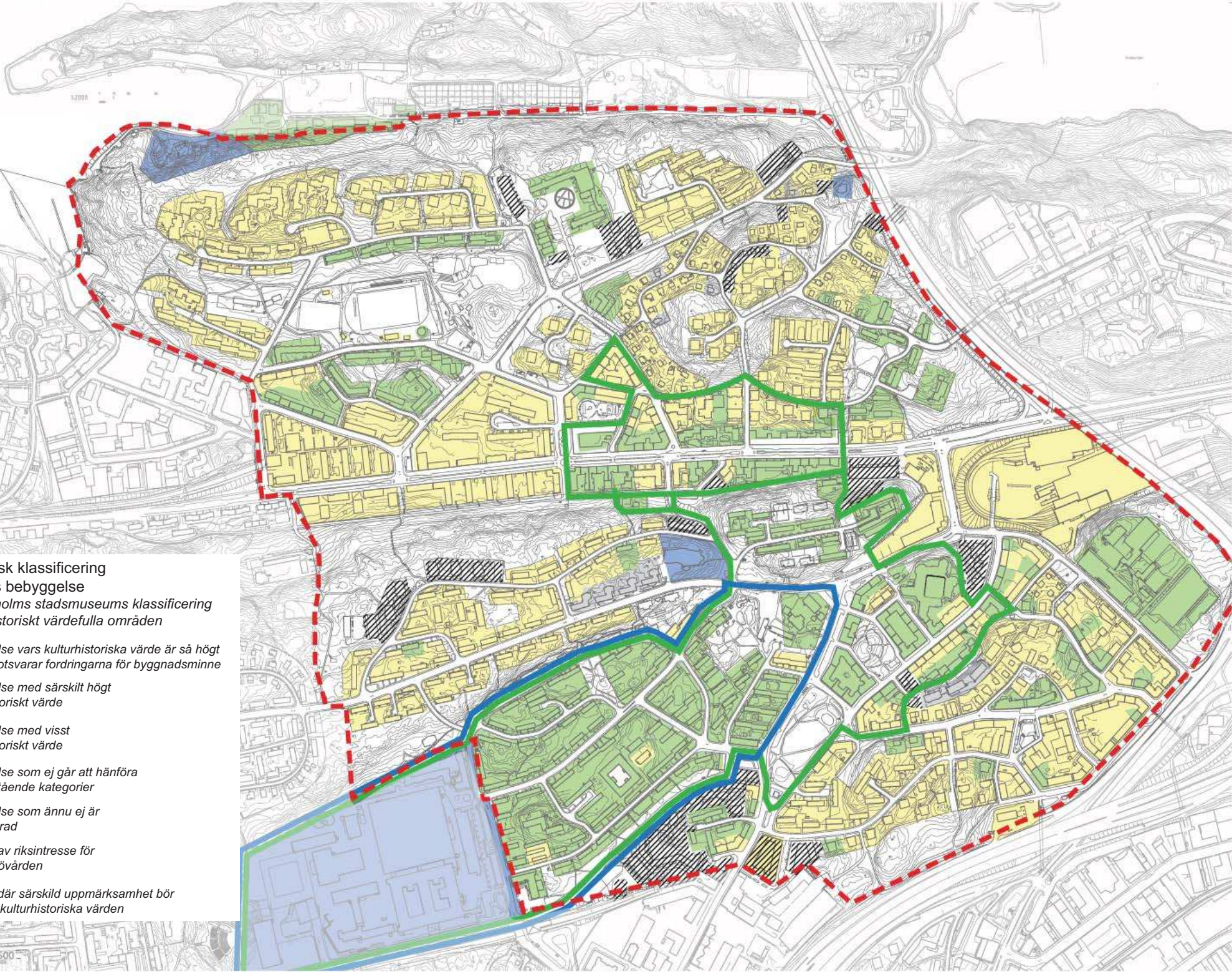
(LM-staden) och i ett kulturhistoriskt värdefullt område av kommunalt intresse. Tomten kan ändras, men byggnaderna bör enligt utredningen bevaras. Bostadshuset kan ersättas med annan byggnad. Byggnaderna kan byggas om och till på ett varsamt sätt. Fasaderna mot nordost (vagnhallen) och slangtornet är av högst värde, eftersom de fungerar som fondmotiv och riktmärke och är de byggnader som tydligast signalerar funktionen. De bör inte förändras eller byggas för. Vissa interiörer bör inte förvanskas och vid ombyggnad bör delar av den ursprungliga funktionen fortfarande vara avläsbar.

Fd Hägerstens Brandstation.

**Kulturhistorisk klassificering
av områdets bebyggelse
utifrån Stockholms stadsmuseums klassificering
samt kulturhistoriskt värdefulla områden**

- Bebyggelse vars kulturhistoriska värde är så högt att det motsvarar fordringarna för byggnadsminne
- Bebyggelse med särskilt högt kulturhistoriskt värde
- Bebyggelse med visst kulturhistoriskt värde
- Bebyggelse som ej går att hänföra till ovanstående kategorier
- Bebyggelse som ännu ej är klassificerad
- Område av riksintresse för kulturmiljövården
- Område där särskild uppmärksamhet bör ägnas åt kulturhistoriska värden

Identitet

Boende i Aspudden och Midsommarkransen upplever att stadsdelarna har en stark egen identitet. Identiteten ligger mycket i stadsdelarnas benämning som förstad, trots att den öppna strukturen med mycket grönt mellan husen är klart dominerande. Aspudden och Midsommarkransen är starkt förknippade med småskalighet och grannskapskänsla, och beskrivs av de boende som stadsdelar med både småstadens och storstadens fördelar. De boende upplever kulturlivet som utbrett och både en biograf/kulturförening och en konstunda har initierats av boende själva. Även den årliga två-kilometers loppisen längs Hägerstensvägen har blivit ett uppskattat inslag i stadsdelarna. Den kulturhistoriska kopplingen är också viktig för identiteten, liksom de mötesplatser som redan idag finns i stadsdelarna.

Grönstruktur och ekologiska samband

Stockholms stad sätter fokus på tre viktiga arter/artgrupper som indikatorer på en rik biologisk mångfald: eklevande insekter, tofsmes och padda. I programområdet finns inga reproduktionsområden eller troliga spridningsområden för tofsmes. För padda har området kring Vinterviken-Mörtviken-Trekanten flera potentiella leklokaler, men det finns inga säkra uppgifter om förekomst.

För de eklevande insekterna finns två sammanhängande stråk inom programområdet. Ett som sträcker sig från Mälarens stränder och längs Vintervikens dalgång österut till Trekanten. Ett annat som går längs Hägerstensåsens sluttning och slutar vid Främlingsvägen. Stråken ingår inte i någon av Stockholms gröna kilar. Båda stråken är delvis brutna och behöver stärkas. En svag länk är det obebyggda området vid Hägerstensavfarten i Aspudden, runt kvarteret Skärsliparen. Det norra grönsambandet ingår i ett av Stockholms viktigaste kärnområden för ekar. Kärnområdet är uppbyggt av många små områden och av solitära ekar insprängda i bebyggelsen.

Övergripande grönstruktur i programområdet.

Rekreation

Både Aspudden och Midsommarkransen upplevs som gröna stadsdelar. I Aspudden finns en större andel anlagda stadsdelsparker, medan friytetillgången i Midsommarkransen bygger på mindre kvartersparker och den glesa kvartersstrukturen på privata fastigheter. De boende i stadsdelarna har långt till större sammanhängande naturområden och de omkringliggande motorlederna begränsar möjligheten att röra sig till intilliggande stadsdelar.

Vinterviksparken, stranden längs Mälaren och Aspuddsparken är mycket viktiga för rekreationen i stadsdelarna. De bildar ett sammanhängande område med stor variation av funktioner och upplevelser. Även skogspartierna längs Hägerstensåsens slänter ingår i ett större parksammanhang, med utvecklade promenadvägar och ett flertal utblickar. Skol- och förskolegårdarna i stadsdelarna betyder också mycket för rekreationen, särskilt som mötesplats för barn och unga på kvällar och helger. Som komplement till de offentliga parkerna och stråken har stadsdelarna generellt en öppen karaktär på gaturum och bostadsgårdar. De halv-offentliga rummen som gör det möjligt att snedda genom områdena är karaktäristiska för främst Midsommarkransen.

I både Aspudden och stora delar av Midsommarkransen uppfylls riktlinjerna för god park- och naturtillgång som det beskrivs i Den gröna promenadstaden. Vinterviksparken, Aspuddsparken och närheten till Mälaren ger stora kvaliteter till stadsdelarna. Sämst tillgång till park och natur är det i östra delen av Midsommarkransen, mot Brännkyrka gymnasium.

Stockholms stad har i parkplanen satt en riktlinje att invånarna ska ha högst 500 meter till bollspel och bollek. Inom programområdet finns bollplaner på två platser: på Aspuddens IP vid Aspuddsparken och vid Brännkyrka gymnasium. På Aspuddens IP finns två bollplaner, en större med naturgräs och en mindre grusplan.

Bollplanen intill Brännkyrka gymnasium är en grusplan. Närheten till E4 gör bullernivåerna höga på planen, vilket troligen gör att den inte utnyttjas till bollspel i särskilt stor utsträckning. Strax utanför programområdet finns bollplaner i Vinterviksparken, vid Eolshäll i Axelsberg, i Gröndal och på Västberga IP vid Västbergaskolan nära Telefonplan. Riktlinjerna uppfylls i stort, endast ett område vid korsningen Bäckvägen/Vallfartsvägen har längre till bollspel än vad riktlinjerna anger.

Service

I båda stadsdelarna finns service med butiker, välbesökta restauranger, biograf och caféer. Bibliotek finns i Aspudden och vid Telefonplan. På biografen Tellus finns även en kulturförening med konst- litteratur- hantverks- och musikverksamhet. Kommunal kulturverksamhet finns i närområdet i medborgarhuset på Hägerstensåsen och i Midsommargården vid Telefonplan. Här går det att delta i kurser eller hyra lokaler för egen verksamhet.

Inom programområdet finns två grundskolor, Aspuddens skola, som är en kommunal grundskola och Pilgrimsskolan, som är en friskola. I Midsommarkransen ligger också det kommunala Brännkyrka gymnasium.

Parker och grönområden i programområdet.

Ytterligare tre kommunala grundskolor finns i programområdets närhet, Blommensbergsskolan i Gröndal, Hägerstenschamnens skola i Örnsberg och Nybohovsskolan på Nybohovsbacken. Det finns också två friskolor nära programområdet, Västbergskolan och Vittra Telefonplan. Utbildningsförvaltningen har uttryckt ett behov av en ny kommunal grundskola i Midsommarkransen. Enligt utbildningsförvaltningen bör skolan rymma 800-900 elever från förskoleklass till årskurs 9.

Bristen på förskoleplatser har länge varit stor i Aspudden och Midsommarkransen. Ett högt barnafödande tillsammans med att många barnfamiljer har valt att flytta till stadsdelarna har gjort prognoserna osäkra. De senaste tre åren har i genomsnitt 27 avdelningar per år öppnat inom den kommunala verksamheten. Tre av de kommunala förskolorna inom programområdet är uppförda med tidsbegränsade bygglov. De inrymmer totalt 17 avdelningar som behöver permanenta lösningar. Utöver det behövs nya förskolor för att täcka ett befintligt underskott, och ytterligare avdelningar för att behovet av förskolor för de nya bostäder som planeras i stadsdelarna ska täckas.

Trafik och kommunikationer

Aspudden och Midsommarkransen har ett väl fungerande gatunät. För cykel finns huvudstråk längs Vallfartsvägen och Tellusborgsvägen. Ett pendlingsstråk går längs Hägerstensvägen och vidare mot Liljeholmen och Södermalm. Ett annat pendlingsstråk, som löper längs Nioörtsvägen, fortsätter mot Södermalm åt ena hållet och viker av mot Årstaberget åt andra. I Stockholms stads nya cykelplan som varit på remiss under 2012 ska ett nytt pendlingsstråk för cykel anläggas längs Blommensbergsvägen. Stråket förbinder Aspudden med Gröndal. Utöver nyanläggningen längs Blommensbergsvägen ska även cykelbanorna längs Hägerstensvägen förbättras. Den östra delen av Hägerstensvägen, som förbinder Aspudden och Midsommarkransen med Liljeholmen har tillsammans med den nyanlagda cykelbanan längs Blommensbergsvägen prioritet i cykelplanen.

Midsommarkransen och Aspudden ligger längs tunnelbanans röda linje, Aspudden på linjen mot Norsborg och Midsommarkransen längs linjen mot Fruängen. Ett antal busslinjer trafikerar stadsdelarna utmed huvudgatorna; Blommensbergsvägen i Aspudden respektive Tellusborgsvägen samt Bäckvägen i Midsommarkransen.

Hägerstensvägen, som löper genom Aspudden, är en huvudförbindelse för biltrafiken i området. För att förhindra att den används för genomfartstrafik har vägbredden minskats, hastighetsdämpande åtgärder satts in och en vägbom satts upp. Genom Midsommarkransen går trafik till Hägerstensåsen, Telefonplan och Västberga. Bäckvägen och Tellusborgsvägen mot Västberga och Telefonplan är huvudgator i området och här rör sig fler fordon per dygn än i resten av stadsdelen. Trafikdämpande åtgärder har satts in på Tellusborgsvägen mellan Mikrofonvägen och Svandammsparken.

Övergripande trafikstruktur i programområdet. Tunnelbanenätet är markerat i blått, lokalt gatunät i tunt svart och huvudleder i tjockt svart.

PROGRAMFÖRSLAG

Programmet utreder hur stadsdelarna kan växa utifrån Promenadstadens begrepp *den centrala stadens utvidgning* med fokus på förskola/skola, grönstruktur och ny bebyggelse. Totalt föreslås platser för nio nya förskolor, mellan 1 300 och 1 600 nya bostäder samt en ny grundskola.

Aspudden och Midsommarkransen är omtyckta och väl fungerande stadsdelar. Förstadsidentiteten gör att många av de boende känner en stark lokal förankring i stadsdelarna. Förstads känslan ligger både i det fysiska rummet, som byggnadernas höjder och förhållande till gaturummet, och i en samhörighetskänsla. Genom att förhålla sig till befintlig bebyggelse, möjliggöra för lokaler i bottenvåningarna på strategiska platser och värna den stora andelen gröna rum i stadsdelarna kan programmet bevara och stärka stadsdelarnas identitet och karaktär.

I programmet föreslås att bebyggelsen koncentreras längs nya eller befintliga stadsstråk. Stadsstråken är gator eller promenadvägar som leder människor från en punkt till en annan. På vissa ställen föreslås ny bebyggelse som ger en möjlighet att utveckla stråken med lokaler i bottenvåningen. På andra ställen kan en grön promenad förstärka stadsstråkets riktning. Utöver stadsstråken finns också länkande stadsstråk utmärkta. De länkande stadsstråken leder också människor från en punkt till en annan, men de är av mindre betydelse och förstärks i stort inte med ny bebyggelse.

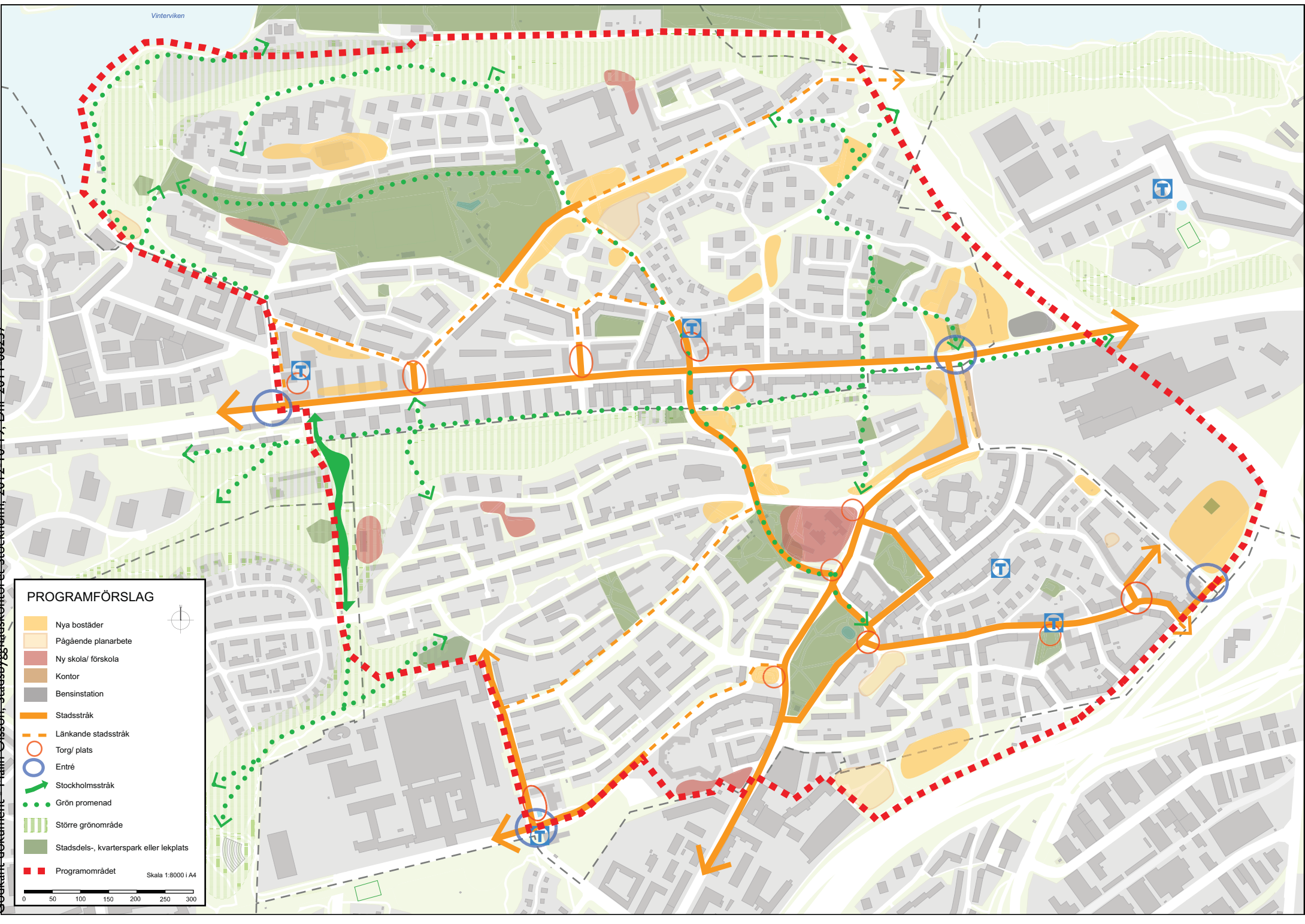
Programmet föreslår också ny bebyggelse som syftar till att förtydliga stadsdelarnas huvudsakliga entréer. Viss ny bebyggelse föreslås på andra platser, där det av olika anledningar kan ge fördelar i form av exempelvis bullerdämpning eller ett tydligare gaturum. Förutom bebyggelse redovisas nya och förstärkta offentliga platser samt gröna stråk och promenader, befintliga eller utvecklingsbara. Totalt innebär förslaget uppskattningsvis mellan 1 300 och 1 600 nya bostäder, nio nya förskolor och en ny grundskola med plats för 800-900 elever.

Vinterviken

PROGRAMFÖRSLAG

- Nya bostäder
- Pågående planarbete
- Ny skola/ förskola
- Kontor
- Bensinstation
- Stadsstråk
- Länkande stadsstråk
- Torg/ plats
- Entré
- Stockholmsstråk
- Grön promenad
- Större grönområde
- Stadsdels-, kvarterspark eller lekplats
- Programområdet

Skala 1:8000 | A4

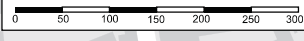

STÖRRE BEBYGGELSE-OMRÅDEN

- Nya bostäder
- Grön promenad
- Skola
- Kontor
- Bensinstation
- Programområdet

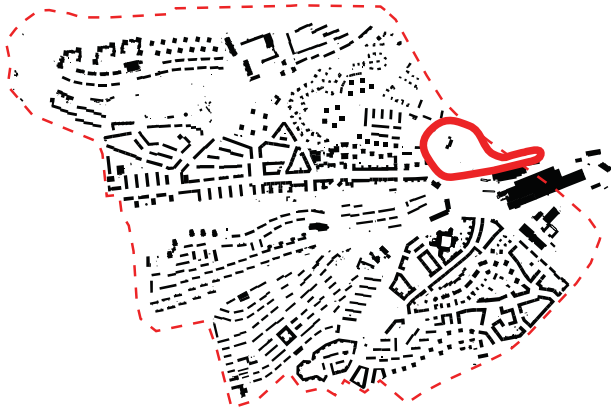

Skala 1:8000 | A4

Större bebyggelseområden

- ① ② ③ Hägerstensavfarten (del av Fastigheten Liljeholmen 1:1) och Hägerstensvägen.
Uppskattat antal lägenheter: 200-260

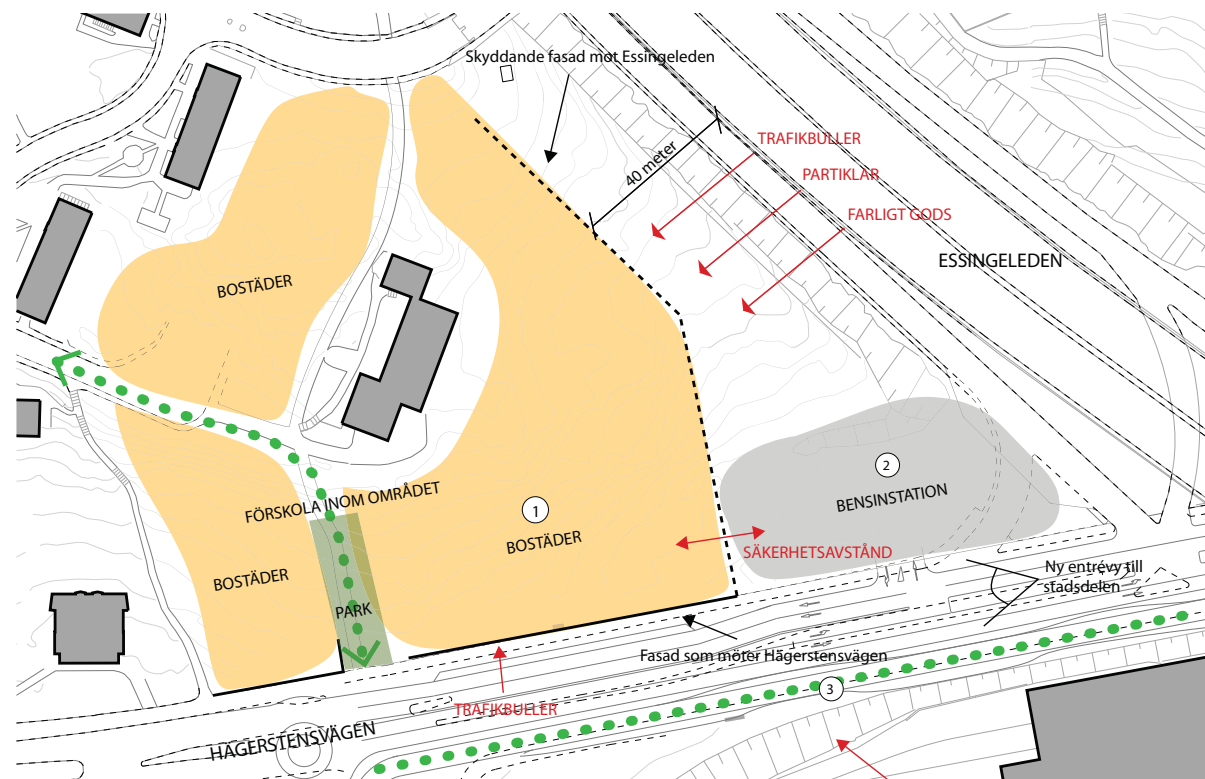

Ny bebyggelse på platsen syftar till att förbättra entrén till stadsdelarna och förlänga Hägerstensvägens tydliga gaturum. På Hägerstensvägens norra sida (1) placeras bostadshus med fasad och entréer direkt mot gatan. Här finns goda möjligheter för lokaler i bottenvåningarna. Mellan bostadshusen går en grön promenad upp genom en ny fickpark och vidare mot Schlytersparken. Området ingår i ett grönsamband som länkar Hägerstensåsens sluttningar med Liljeholmen och bort mot Årstaskogen. Den nya fickparken kan användas för att stärka sambandet. Längre upp i området skapas ett nytt område med bostäder och en ny koppling upp mot Schlytersvägen och vidare mot Nybohovsbacken. Här

finns utrymme för en friare gestaltningsidé och en egen typologi, men närheten till E4 kommer att prägla utformningen. Buller, risk och luftföroreningar måste utredas i detaljplaneskede. Viktigt att beakta är att området mot E4 ska signalera Aspudden och inte upplevas som en baksida. Den utpräglade topografin som tydligt går att läsa i landskapet bör tillvaratas och synas i den nya bebyggelsen.

I samband med att nya bostäder planeras på platsen ska även minst fem förskoleavdelningar inrymmas i området.

Marken närmast Hägerstensavfarten (2) föreslås som ny plats för bensinstationen som idag ligger i korsningen Hägerstensvägen/Kilabergsvägen. Bensinstationen blir en ny riskkälla att hantera i kommande detaljplan.

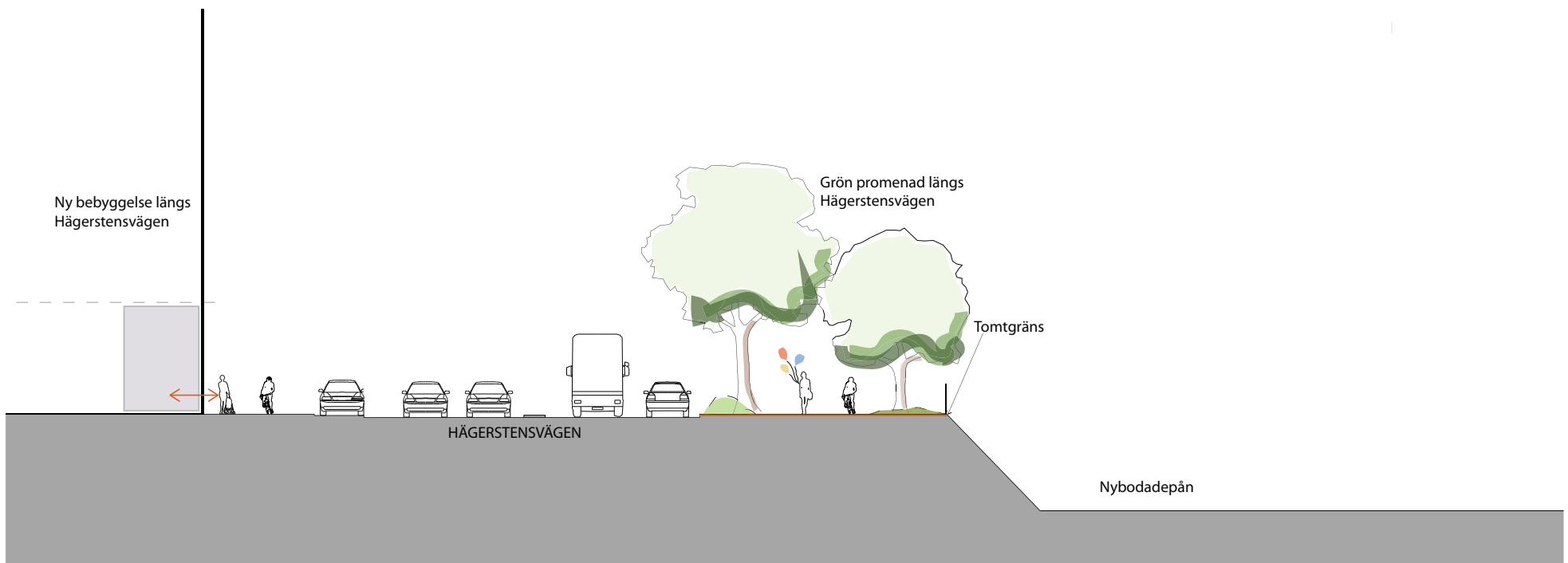

Föreslagen ny bebyggelse, fickpark och grön promenad längs Hägerstensvägen.

Hägerstenvägen längs Nybodadepån (3) upplevs av många som en otrygg miljö och en överdäckning av depån skulle skapa många fördelar stadsmässigt. Fastigheten Herbariet 3 ägs inte av Stockholms stad utan av Storstockholms lokaltrafik, SL. Depån fungerar som uppställning och serviceyta för tunnelbanans röda linje och för en stor mängd bussar. Funktionen som depåområde är mycket viktig, inte minst från hållbarhets-synpunkt och behovet av mark för SL:s verksam-

het väntas öka snarare än minska. SL ser därför inte några möjligheter att utveckla fastigheten till annan användning än dagens. Programmet får därför utgå från att depåverksamhet bedrivs på fastigheten även i framtiden. För att förbättra stråket längs Hägerstenvägen och förbindelsen mellan Aspudden/Midsommarkransen och Liljeholmen/Södermalm föreslås en grön promenad längs depåområdet. Den gröna promenaden rymmer gångbana, dubbelriktad

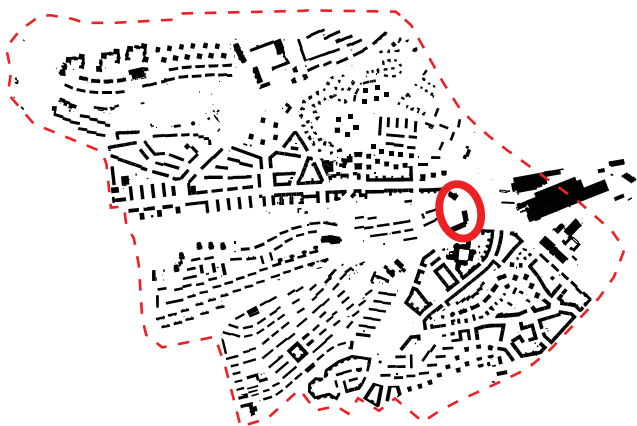
cykelbana och träd som skärmar av mot depån. Ytan som den gröna promenaden kan ta i anspråk varierar i olika sektioner, på vissa platser rymms kanske inte mer än gång- och cykelbana och ett träd, medan den på andra ställen kan få ta mer plats i anspråk. Den gröna promenaden planläggs i samband med området vid Hägerstensavfarten (1) eller i samband med Kilabergsvägen (4).

Sektion genom Hägerstenvägen med en grön promenad mot Nybodadepån.

④ Kilbergsvägen (fastigheten Kilaberg 1, mfl).
Uppskattat antal lägenheter: 200-250

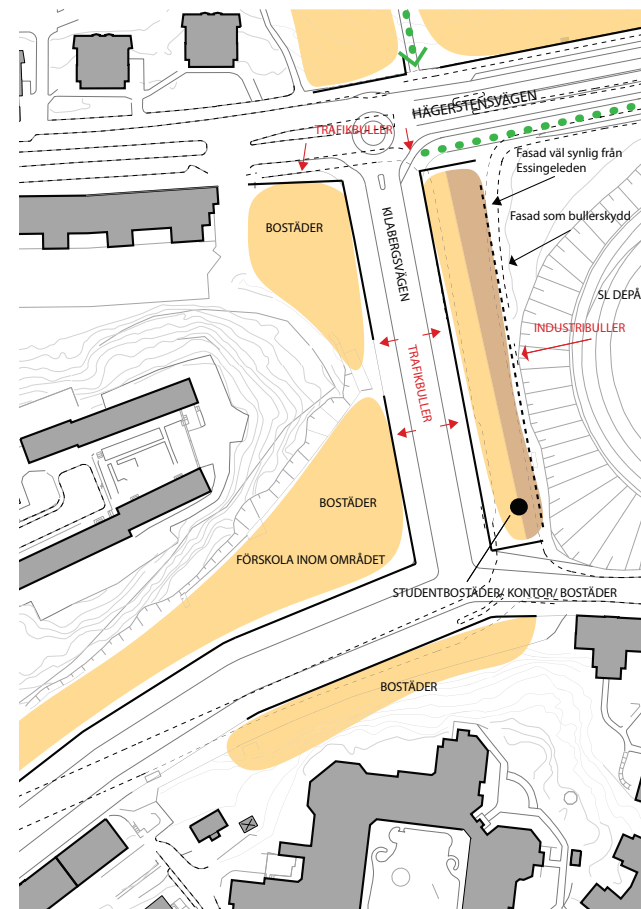
För att skapa en tydlig entré till stadsdelarna föreslås flera nya byggnader kring korsningen Kilbergsvägen/Hägerstensvägen. Bensinstationen flyttas till ett nytt läge (2) för att ge plats åt bostadshus med fasad och entréer mot gatan. Den befintliga kontorsbyggnaden på fastigheten Kilaberg 1 rivs och ersätts med bostäder. Bebyggelsen förlängs bort mot Bäckvägen för att stärka stadsstråket mot Telefonplan.

För att skapa ett tydligare stadsrum längs Kilbergsvägen föreslås att gatan flyttas något åt väster för att möjliggöra en ny byggnad mellan Kilbergsvägen och Nybodadepån. Platsen har en del utmaningar, med industribuller från öster och trafikbuller från väster. Samtidigt skapar förslaget

stora värden för stadsbilden och som bullerskärm för befintlig och ny bebyggelse i närområdet. Platsen kan utredas för kontor, med utmärkt skyltläge från E4, eller möjligen studentbostäder. I Kilbergsvägen går en vattenledning som behöver flyttas för att möjliggöra förslaget.

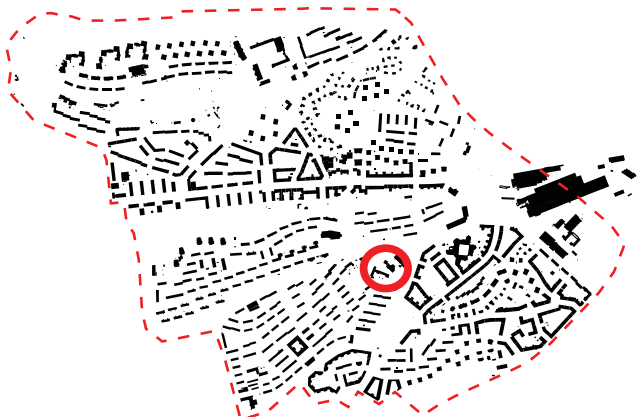
För att ytterligare förstärka gaturummet och entrén till Midsommarkransen föreslås en ny byggnad söder om Tellusborgsvägen, i Kilbergsvägens fond. För att skapa utrymme för en byggnad här behöver även Tellusborgsvägen skjutas något åt norr.

Sammantaget skapar den nya bebyggelsen ett tydligare stadsrum, en bättre entré till Aspudden och Midsommarkransen och förtydligar stadsstråket mot Midsommarkransens hjärta. Tvingande bestämmelser för butiker i bottenvåningarna utreds i detaljplaneskede. Fem förskoleavdelningar ska lokaliseras inom området.

Föreslagen ny bebyggelse och nya gatudragningar vid Kilbergsvägen.

⑤ Brandstegen I (fd Hägerstens brandstation)

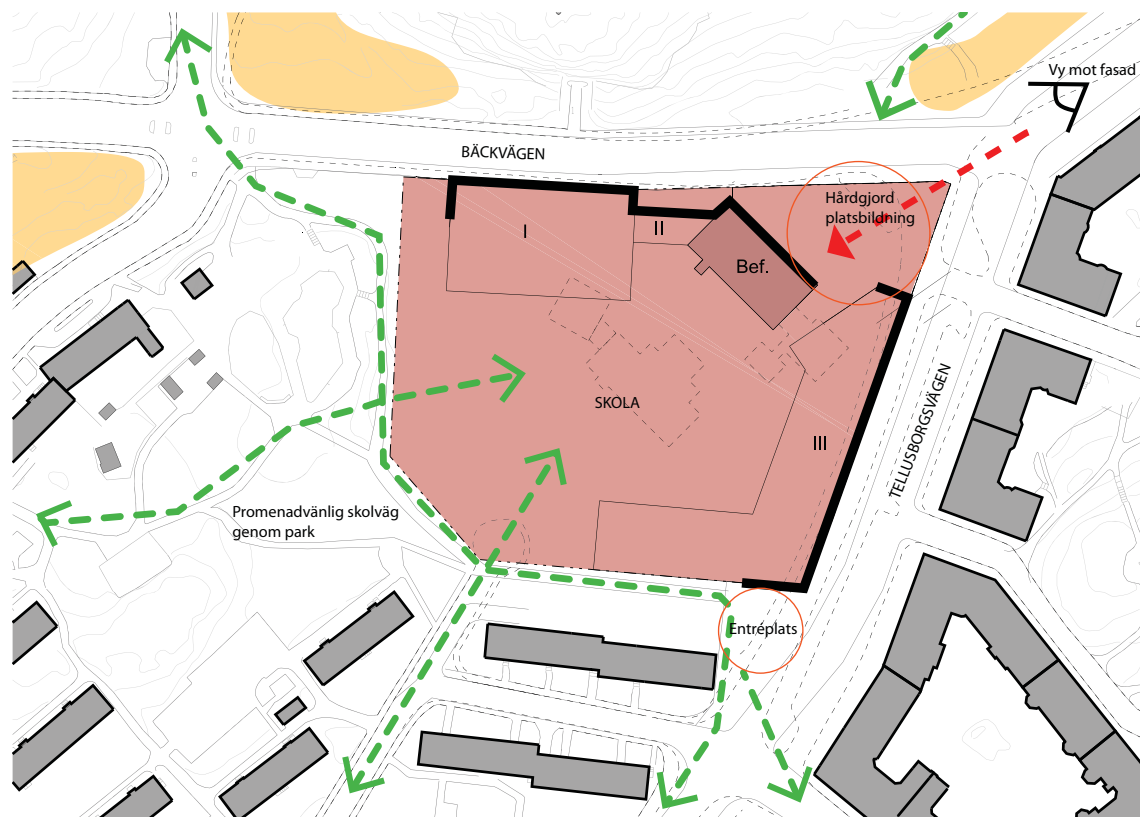

Centralt i Midsommarkransen och nära Aspudden föreslås en ny skola för mellan 800 och 900 elever från förskoleklass till årskurs 9 placeras.

Fastigheten ingår i riksintresset för kulturmiljövården, LM-staden, men bebyggelsen här är ett senare tillskott. Den omnämns inte i varken uttrycket för eller motivet till riksintresset. Däremot har byggnaderna höga kulturhistoriska värden, men det kommunala allmänna intresset att anlägga en skola i området har ansetts väga tyngre. För att tillgodose utbildningsförvaltningens behov föreslås i programmet att vagnhallsbyggnaden bevaras, men att övriga byggnader rivs. Avgörande för frågan om bevarande har förutsättningar som buller, krav på inomhusmiljön gällande takhöjd och ventilation samt behov av inomhusförbindelser och

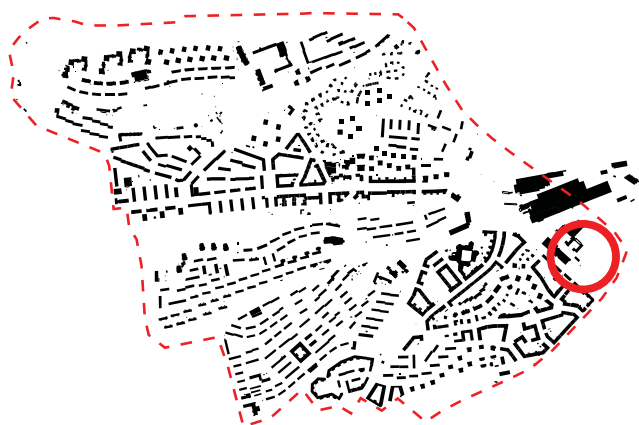
skolgårdens storlek varit. I detaljplaneskede ska vagnhallsbyggnaden få rivningsförbud och eventuellt andra bestämmelser för att bevara det kulturhistoriska värdet. Fastigheten behöver utökas för att tillgodose behovet av skolgård och anslutningen mellan park och skolgård behöver också studeras i detaljplaneskede tillsammans med buller och skolans placering mot gatan.

En bollsportsanläggning som kan nyttjas även kvällar och helger bör anläggas på skolgården för att täcka behovet av spontanidrott i hela stadsdelen. Förslaget hindrar inte att skolans lokaler hyrs ut till kulturverksamhet eller annan lämplig verksamhet efter lektionstid.

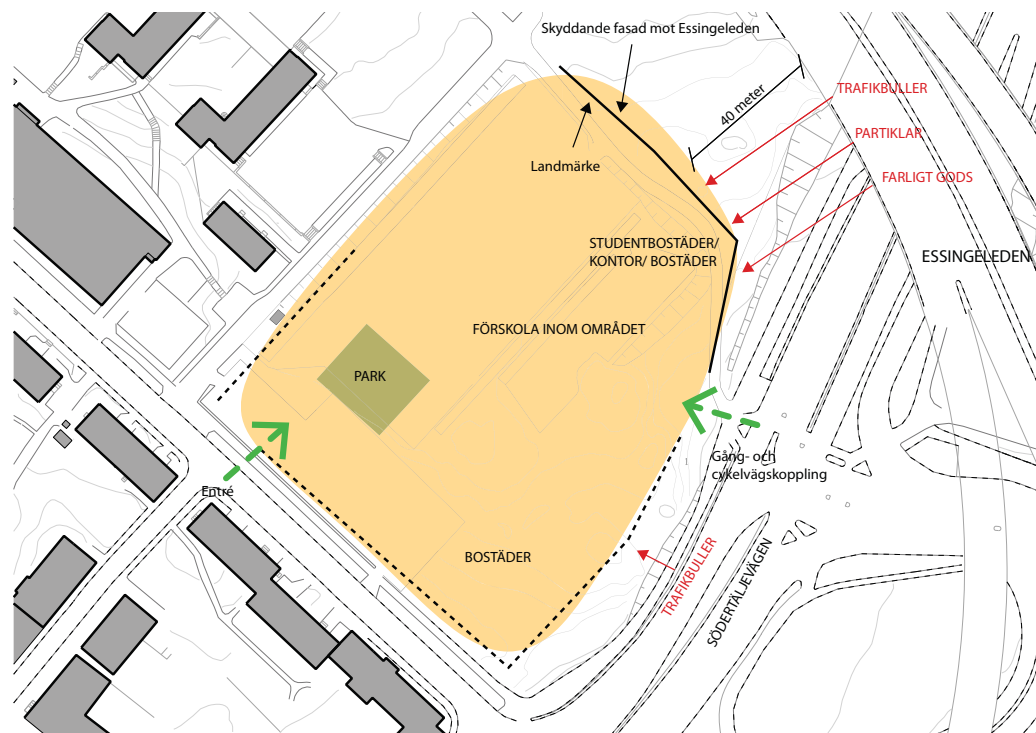

Föreslagen ny skola i programområdet.

⑥ Brännkyrka bollplan
(del av fastigheten Herbariet 2).
Uppskattat antal lägenheter : 300-360

Området ligger frikopplat från befintlig bebyggelse, vilket möjliggör en friare gestaltningsidé. Olika bostadstypologier kan studeras, utifrån tanken att skapa en synlig och tydlig entré till Midsommarkransen. En byggnad som signalerar var Midsommarkransen börjar kan med fördel placeras här. Buller och luftföroreningar utreds i detaljplanskede, liksom behovet av den befintliga parkeringen vid Tellusborgsvägen. En fickpark ska rymmas i området, gärna med möjlighet till spontanidrott. Skolelevernas behov av tillgång till bollspel får utredas i detaljplanskede. Minst fem förskoleavdelningar behöver lokaliseras i området för att täcka det tillkommande behovet.

Föreslagen ny bebyggelse på Brännkyrka bollplan.

Exempel på signaturbyggnader. Kungsbroporten.
Wingårdh arkitektkontor. Foto: Tord-Rikard Söderström.

Exempel på hus som bullerskärm. Studentbostäder i Högdalen. Scheiwiller Svensson arkitektkontor.
Foto: Åke E:son Lindamn.

NYA FÖRSKOLOR

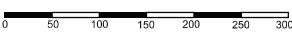
 Nya förskolor

 Pågående planarbete förskola

 Nya förskolor inom nybyggnation av bostäder

 Programområdet

Skala 1:8000 | A4

Förskolor

Programmet föreslår totalt 37 nya förskoleavdelningar i fem fristående förskolor i området. De nya avdelningarna ska dels ersätta de tidsbegränsade paviljonger som finns i stadsdelarna idag, dels täcka ett befintligt underskott. Med 37 föreslagna avdelningar överskrids stadsdelsförvaltningens beräkningar vilket ger hög planberedskap för förändringar i befolkningsutvecklingen. Förskolorna föreslås på fem olika platser med åtta eller fem avdelningar på varje plats. Avgörande för förskolornas placering och storlek har varit dels stadsdelens ekonomiska förutsättningar att bygga och driva förskolor och dels möjligheten att anordna tillräcklig gårdsyta åt barnen. I Stockholms stad finns inga generella riktlinjer för hur mycket lekyta som krävs per barn. Förskolor konkurrerar med andra funktioner i de offentliga rummen vilket kräver avvägningar mellan allmänhetens tillträde till parker och naturmark och barnens behov av stora ytor för lek. I växande områden blir konkurrensen om mark än större, när fler människor ska få plats. Programmet föreslår inte några riktlinjer för hur stora förskolegårdarna bör vara, utan har sökt efter platser där det förefaller acceptabelt att ta större ytor i anspråk för förskolegård. De exakta gränserna för kvartersmark och allmän plats kommer att utredas i detaljplaneskede för respektive plats.

⑦ Ivar Vidfamnes gata/Stenkilsgatan (del av fastigheten Aspudden 2:1)

En permanent förskola med åtta avdelningar föreslås ersätta de fem avdelningar som idag är placerade mitt i parkstråket. Den permanenta förskolan placeras närmare befintlig bebyggelse för att lämna ett så brett grönstråk som möjligt i Aspuddsparkens förlängning mot Mälaren. Sophämtning och varuleverans kan ske från Ivar Vidfamnes gata, där det redan sköts för en befintlig förskola.

⑧ Öster om Aspuddens skola (del av fastigheten Aspudden 2:1)

Ny förskola med åtta avdelningar föreslås. Förskolan placeras långt upp i förkastningsbranten med gård ner i slänten för att göra ett så litet ingrepp i naturmarken som möjligt. Byggnaden får inte synas från Vinterviksparken. Sisab har servitut över fastigheten Hemgården 3 för tillfart till Aspuddens skola, vilket kan nyttjas även för en ny förskola. Ett fåtal parkeringsplatser för skolans personal behöver tas i anspråk för att anordna tillfart till förskolan.

⑨ Fastlagsvägen vid kvarteret Fiberpennan

Förskola med åtta avdelningar föreslås ersätta den tillfälliga förskola med fyra avdelningar som står uppställd på platsen idag. Förskolegården bör utformas för att värna hållmarkstallskogen på platsen. Väster om parkvägen finns en plan yta där en allmän lekplats föreslås.

⑩ Fastlagsvägen vid kvarteret Reservoarpennan

Förskola med fem avdelningar föreslås. Byggnaden kan placeras mot Fastlagsvägen och förskolegården upp mot den allmänna platsen mellan befintliga bostadshus. Befintlig parkväg kan dras om så att tillgången till den del av parken, som inte tas i anspråk av förskolan, säkras.

⑪ Tellusborgsvägen, kvarteret Silvergranen 13

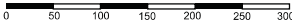
Förskola med åtta avdelningar föreslås. Förskolan får minst två våningar och gestaltas för att stärka gaturummet som i nuläget domineras av parkeringsplatser. Gård till förskolan anordnas väster om byggnaden, på grönytan intill tunnelbanan. De befintliga parkeringsplatserna tillhör Stockholm Parkering, som kan ersätta dem på annan plats i närområdet.

ÖVRIGA BEBYGGELSE-OMRÅDEN

- Nya bostäder
- Pågående planarbete bostäder

 Programområdet

Skala 1:8000 | A4

Övriga bebyggelseområden. Uppskattat antal bostäder: 600-730

⑫ *Torsten Alms gata och fastigheten Vadaren 5*
Fastigheten Vadaren 5 ägs av AB Stockholms-hem. I dag ligger ett parkeringsgarage mot Torsten Alms gata. Parkeringen kan förläggas under mark och byggas över med bostäder. Platsen öster om Vadaren 5 ligger på fastigheten Aspudden 2:1. För båda platserna gäller att ny bebyggelse ska stärka gaturummet mot Torsten Alms gata. Ekar bör sparas i den mån det är möjligt. Detaljplaner för båda tomterna bör samordnas för att få ett helhetsgrepp om platsen.

⑬ *Område kring Blommensbergsvägen*
(del av fastigheten Aspudden 2:1)

Ny bebyggelse på platsen syftar till att stärka gaturummet och förtydliga stråket mot Vinterviken. Längs Blommensbergsvägen växer ekar som ger förutsättningar för hur bebyggelsen kan placeras. Särskilt på södra sidan Blommensbergsvägen ska möjligheten att bevara ekar vägas mot parkering, bebyggelsens utbredning och liknande. En annan förutsättning för att platsen ska kunna byggas är en flytt av starkströmsledning som i dag ligger i gatan och ger upphov till strålning. Tvingande bestämmelser för lokaler i bottenvåningen i främst bebyggelse mot Aspudsparken utreds i detaljplaneskede. En transformatorstation och återvinningsstationer som finns i området behöver omlokaliseras.

⑭ *Alvastravägen*

(del av fastigheten Aspudden 2:1)

Förtätning med radhusbebyggelse. En omdragning av Alvastravägen så att den möter Sigfridsvägen i korsningen Eskilsvägen kan studeras. Det är inte i enlighet med riktlinjerna i den kulturhistoriska utredningen att dra om gator, men i det här fallet skulle det skapa ett bättre utrymme för ny bebyggelse och en bättre inramning av parken. En ek klass 3 finns i området och ska bevaras. Området tangerar eksambandet, vilket måste utredas i detaljplaneskede. Hänsynfullt avstånd till St Sigfrids kyrka behövs.

⑮ *Erik Segersälls väg/Olof Skötkonungs väg*

(del av fastigheten Aspudden 2:1)

Ett mindre tillägg med syfte att förtydliga gångstråket mot Aspudsparken, Aspuddens skola och Vinterviksparken. Platsen ligger mellan den äldre kvartersstadsbebyggelsen och hus i parkbebyggelsen. På grund av det lilla utrymmet och betydelsen av att förtydliga stadsstråket krävs ingen parkering. Parkering ska lösas i samband med byggnation på Blommensbergsvägen (nr 13, se separat parkeringsstrategi).

⑯ *Schlytersvägen/Sigfridsvägen*

(del av fastigheten Aspudden 2:1)

De branta sluttningarna är utmärkande för platsen och en förutsättning för hur bebyggelse kan placeras. Ny bebyggelse ska samspela med naturen. Det kan vara genom att låta bebyggelse klättra uppför berget eller genom att låta berget bli en del av bebyggelsen. De befintliga punkthusen på Sigfridsvägen får inte döljas av den nya bebyggelsen. I detaljplaneskedet bör möjligheten att bevara en krans av grönska runt punkthusen på Sigfridsvägen utredas, för att möta de kulturhistoriska värdena.

Exempel på byggnad som samspelar med platsens förutsättningar. Studentbostäder i Göteborg. Semrén & Månsson arkitektkontor. Foto: Ulf Celandér

①7 Västra Hägerstensvägen
(fastigheten Albatrossen 1)

Fastigheten ägs av AB Stockholmshem.

Kvarteret har idag bristfällig anslutning till omgivande gator. Ny bebyggelse syftar till att stärka gaturummet. Mot Hägerstensvägen bör bebyggelsen få en bättre koppling mot gatan och mot Junkergatan bör gaturummet slutas. Tunnelbanan går i en sträckning under fastigheten, vilket gör vibrationer till en viktig fråga att beakta i planarbetet. Tunnelbanan minskar även möjligheterna att förlägga parkering i garage under fastigheten.

①8 Pilgrimsvägen/Härbärgesvägen

(fastigheterna Aspudden 3:1 och Pilgrimen 10)

Ett mindre bostadshus på den nuvarande lekplatsen vid korsningen Pilgrimsvägen/Härbärgesvägen föreslås. Den nya byggnaden ska förhålla sig till befintlig miljö, som är mycket enhetlig. Ny byggnad på platsen får inte dominera stadsbilden. Lekplatsen flyttas till ett nytt läge sydväst om korsningen, där den kan ges ett större utrymme. Parkering samordnas med omkringliggande projekt (nr 19, 20 och 21, se separat parkeringsstrategi).

①9 Pilgrimsvägen/Vallfartsvägen

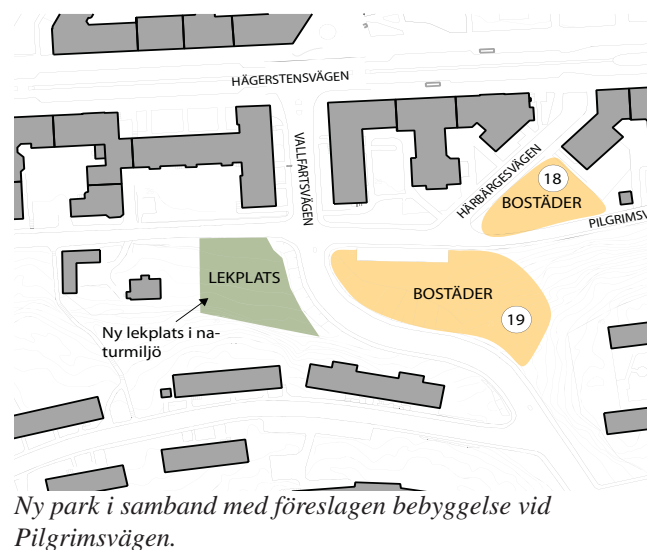
(del av fastigheten Midsommarkransen 1:1)

Vallfartsvägen, som i dag upplevs som en otrygg och otydlig plats, förstärks med ett bostadshus på östra sidan. Ny bebyggelse ska syfta till att tydliggöra gaturummet och stärka stadsstråket mellan Aspudden och Midsommarkransen. Huset behöver en tydlig framsida både mot Vallfartsvägen och mot Pilgrimsvägen. Levande bottenvåning är av stor betydelse. De befintliga parkeringsplatserna längs Pilgrimsvägen innehas med tomträtt och kan inordnas i projektet. Parkering samordnas med omkringliggande projekt (nr 18, 21 och 20, se separat parkeringsstrategi).

②0 Vallfartsvägen/Bäckvägen

(del av fastigheten Midsommarkransen 1:1)

Ny bebyggelse syftar till att stärka stråket mellan Aspudden och Midsommarkransen. Platsen har mycket speciella förutsättningar både i förhållande till Uppenbarelskyrkan och med tanke på de ekar som växer i området. Ekarna ingår inte i något större samband, men har ett värde i sig. I avvägning mellan platsens betydelse som länk mellan stadsdelarna och de enskilda ekarnas värde har platsens betydelse ansetts väga tyngst. Bebyggelse bör ta hänsyn till och underordna sig naturen. En levande bottenvåning är av stor betydelse. Parkering samordnas med omkringliggande projekt (nr 18, 19, 21, se parkeringsstrategi).

21) Bäckvägen/Cedergrensvägen*(del av fastigheten Midsommarkransen 1:1)*

Ny bebyggelse syftar till att stärka stadsstråket mellan stadsdelarna och vidare bort mot Svandammsparken. I korsningen Bäckvägen/Cedergrensvägen kan en ny byggnad förtydliga korsningen och stråket. Platsen har mycket speciella förutsättningar med sin form och sitt läge nära Uppenbarelskyrkan. För att göra så få ingrepp i naturen som möjligt samordnas parkering med omkringliggande projekt (nr 18, 19 och 20, se separat parkeringsstrategi). Tvingande bestämmelse om lokaler i bottenvåningen utreds i detaljplansskede.

22) Tellusborgsvägen vid Brännkyrkahallen*(del av fastigheten Liljeholmen 1:1)*

Nytt bostadshus med syfte att skapa ett tydligare gaturum. Bebyggelsen bör anpassas för att inte inverka negativt på den lågmälda villabebyggelsen söder om platsen. På platsen står en transformatorstation som behöver flyttas. Parkering samordnas med Brännkyrka bollplan (nr 6, se separat parkeringsstrategi).

23) Svandammsplan*(del av fastigheten Midsommarkransen 1:1)*

Svandammsplan förtydligas med ett nytt bostadshus samt ett mindre torg. Torget kan skapa ett mer tydligt offentligt rum än vad platsen erbjuder idag och ingår i en serie offentliga platser mellan Mikrofonvägen och Bäckvägen. För att utnyttja den lilla ytan på bästa sätt kan byggnaden exempelvis kraga ut över en del av torgytan. Tvingande bestämmelse om lokaler i bottenvåningen är lämpligt i detaljplanen. Möjligheten att förlägga parkeringen på fastigheten Silvergranen 13 i garage under mark bör utredas i detaljplansskede.

Exempel på hus som kragar över torg. Sjöstadspiren. ÅWL arkitekter. Foto: Sten Jansin.

24) Valsbergs gränd*(del av fastigheten Västberga 1:1)*

En förtätning skulle innebära bullerdämpning för befintliga hus norr om platsen. Bebyggelse här skulle också kunna skapa en bra koppling från ett nytt bostadshus som planeras direkt väster om den föreslagna platsen. Buller och luftföroreningar bevakas i detaljplansskede.

Bedömningsgrunder för ej utpekade områden

Om platser som inte pekats ut i programmet blir aktuella för planändring, exempelvis på privat mark som inte har behandlats i programmet, kommer de att bedömas utifrån Promenadstaden och liknande styrdokument samt följande kriterier:

- Kulturhistorisk utredning
- Landskapsanalys
- Tidig dialog med medborgare
- Stadsbyggnadsprinciper i programmet

Stadsbyggnadsprinciper

Programmet föreslår utveckling i stadsdelarna på en övergripande nivå och går inte in på detaljer gällande gestaltning, placering och utformning av de nya byggnaderna. För att klargöra vilka nyckelfrågor som är viktiga att förhålla sig till i detaljplaneskede anges några huvudprinciper.

Småskaligt

Det förra sekelskiftets karaktäristiska förstadsbebyggelse med höga takfall och torn upplevs idag som småskalig, men är ett uttryck för uppfinnelserikedom hos byggherrar som ville maximera byggrätten. Småskaligheten är en viktig del av stadsdelarnas identitet och känslan av en mänsklig skala bör vara vägledande vid planläggning av nya byggnader. På vissa platser kan det vara motiverat att gå upp i höjd, exempelvis för att skärma ny och befintlig bebyggelse från buller eller för att förtydliga topografin och stadsdelarnas fronter.

Småskaligt

Grönt

Varierat

Grönt

Aspudden och Midsommarkransen är gröna stadsdelar. Grönskan består dels av de naturområden som omgärdar stadsdelarna men också av de halvprivata rum som är karaktäristiska för stadsdelarna. Grönskan mellan husen spelar en avgörande roll för upplevelsen och ska finnas med som en viktig förutsättning när nya byggnader planeras. Den bostadsnära naturen ska kompletteras med förstärkta befintliga parker, nya fickparker och gröna promenader. Ny bebyggelse ska förhålla sig till naturen och anslutningen mellan bostadskvarter och naturmark är viktig att beakta i detaljplaneskede. Det kan göras på olika sätt, exempelvis genom att utgå från naturens förutsättningar i tidigt skede, genom att planera ny bebyggelse med bostadsnära natur eller genom gröna väggar och tak.

Varierat

Med ett gatunät från tidigt 1900-tal, bebyggelse från mestadels 30- och 40-talen och en del tillägg från senare årtionden är Aspudden och Midsommarkransen varierade stadsdelar. Variationen finns både i arkitekturen och i en funktionsblandning, där lokaler i bottenvåningarna är insprängt lite varstans i stadsdelarna. Nya hus ska byggas med hög arkitektonisk kvalitet. Utformningen av bottenvåningar har stor betydelse och på vissa platser längs stadsstråken bör tvingande bestämmelser för lokaler i bottenvåningar införas i detaljplanen. De nya större bebyggelseområdena ska bidra med sin egen typologi. För att skapa bra förutsättningar för en varierad arkitektur ska minst två olika arkitektkontor anlitas i de större områdena.

Dagvattenstrategi

Dagvatten ska i första hand omhändertas genom infiltration inom fastigheten. I de fall det inte är möjligt, exempelvis på grund av överbyggda garage eller geotekniska förhållanden, ska dagvattnet fördröjas och/eller renas inom fastigheten. Fördröjning kan exempelvis ske i dammar eller stenkistor. Rening kan göras genom gröna tak och/eller väggar. Först när alla möjliga åtgärder har vidtagits inom fastigheten får vatten släppas på det kommunala VA-nätet. Frågan följs upp i detaljplaneskede genom en dagvattenutredning.

Parkeringsstrategi

Programområdet ligger centralt, med utvecklade cykelstråk till omkringliggande stadsdelar och till innerstaden. Behovet av anordnade cykelparkeringsplatser i samband med ny bostadsbebyggelse bedöms därför vara högt. Parkerings-talet i programområdet sätts till 2,0-2,5 cyklar per lägenhet. Minst hälften av cykelparkeringarna ska anordnas inomhus. Många av de nya bostadshusen riskerar att få en begränsad gårdsyta på grund av de topografiska förhållandena. För att undvika att en för stor andel kvalitativ gårdsyta tas i anspråk till cykelparkering bevakas frågan i detaljplaneskede.

Parkerings-tal för bilar är i genomsnitt 0,7 per lägenhet för hela programområdet. Parkering ska förläggas i garage under mark. På vissa platser, som är strategiskt viktiga och där levande bottenvåningar är av extra stor vikt eller där

värdefull natur gör det svårt att inrymma garage under mark, krävs färre eller inga parkeringsplatser. För att uppnå ett p-tal på 0,7 i hela programområdet får då andra platser bära en större andel.

KONSEKVENSER

Behovsbedömning

Stadsbyggnadskontoret bedömer att programmet och efterföljande detaljplaners genomförande inte kan antas medföra sådan betydande miljöpåverkan som åsyftas i PBL (2010) 4 kap 34§ eller MB 6 kap 11§ att en miljöbedömning behöver göras.

Programmet överensstämmer med gällande översiktsplan. Programmet bedöms inte strida mot några andra kommunala eller nationella riktlinjer, lagar eller förordningar. Programmet berör inte område av nationell, gemenskaps- eller internationell skyddsstatus. Den planerade verksamheten bedöms inte medföra väsentlig påverkan på miljö, kulturarv eller människors hälsa.

De frågor som har betydelse för programmet är främst naturmiljö, tillgång till parker/rekreation, kulturmiljö, buller och risk samt luftkvalitet. Frågorna har beaktats i programarbetet och kommer att studeras mer ingående i efterföljande detaljplaner.

Naturmiljö

Det finns både spridningskorridorer och våtmarkssamband inom programområdet. I stort bevaras dessa, även om viss föreslagen bebyggelse tangerar kärnområdet för ek. På vissa

platser som föreslås för bebyggelse har Stockholms tillväxt prioriterats framför befintlig natur efter avvägning mellan olika intressen:

- Hägerstensavfarten (1): Området ligger inom ett kärnområde för ek. Främst har det betydelse för spridningen mot Årstaskogen men sambandet är i dagsläget svagt. När området bebyggs kan spridningssambanden studeras och på sikt stärkas.
- Ivar Vidfamnes gata/Stenkilsgatan (7): förskola placeras i parken. Den nya förskolan placeras närmare befintlig bebyggelse och lämnar mer plats åt det gröna rummet än dagens paviljonger. I planskede görs avvägning mellan förskolegårdens yta och parkens utbredning.
- Del av Aspudden 2:1, öster om Aspuddens skola (8): Området har mycket stort värde som en del av ett sammanhängande naturområde ner mot Vinterviken. Här föreslås en förskola med åtta avdelningar. Förskolan placeras så att den inte blir synlig från Vinterviksparken.
- Fastlagsvägen vid kv Fiberpennan (9): Hägerstensåsens hållmarker och hållmarkstallskogar har ett stort värde framförallt på grund av goda spridningsmöjligheter för groddjur och eklevande insekter. Här föreslås en förskola med åtta avdelningar. Förskolan kan placeras så att så liten inverkan som

möjligt görs på naturmarken. Storleken på förskolegården avgörs i avvägning mellan hur mycket mark som kan tas i anspråk och vilket slitage som riskeras.

- Torsten Alms gata (12): enstaka ekar fälls för att ge plats åt ny bebyggelse.
- Blommensbergsvägen (13): bostadshus föreslås på mark med ek som har stort värde som en förlängning av Aspuddsparken.
- Pilgrimsvägen/Vallfartsvägen (19): Bostadshus föreslås inom ett område med svaga spridningssamband.
- Bäckvägen/Vallfartsvägen och Bäckvägen/Cedergrensvägen (20 och 21): Området är ett klass 3 område för ekar. Programmet föreslår bostäder, vilket innebär att ekar behöver fällas. Bland annat berörs en jätteek klass 3. Särskilt i korsningen Bäckvägen/Vallfartsvägen ska nya byggnader underordna sig naturen.

Parker och rekreation

Även med den nya bebyggelse som föreslås i programmet klaras riktlinjerna för god natur- och parktillgång som de beskrivs i *Den gröna promenadstaden*. Kvalitativ parkyta tas inte i anspråk utan att ersättas i programförslaget samtidigt som två nya fickparker föreslås i stadsdelarna. En ny grön promenad föreslås också längs Hägerstensvägen förbi Nybodadepån.

Den befintliga grönstrukturen behöver rustas upp och i samband med att ny bebyggelse uppförs kan medel avsättas för att förstärka de befintliga parkerna. På det sättet kan redan välbesökta parker klara ett ökat besöksstryck. Tre nya lekplatser föreslås i stadsdelarna; en som ersätter parken vid Härbärgesvägen, en i Bergsparken, samt en vid kvarteret Fiberpennan intill den nya förskolan som föreslås vid Fastlagsvägen. Gröna promenader som pekas ut i programmet kan på sikt förstärkas och förtydligas.

Barnkonsekvenser

Programmet syftar till att utreda nya platser för förskolor och en ny grundskola i området, en förutsättning för de barnfamiljer som bor i området. Bostäder föreslås på Härbergesvägen, där det idag ligger en populär lekplats. Det är av stor vikt att ha kvar en liknande funktion i närområdet, inte minst med tanke på de många nya förskolor som föreslås i programmet. Därför pekar programmet ut en ny lokalisering för lekplatsen, omkring 80 meter från den nuvarande platsen på andra sidan Vallfartsvägen. Intill Brännkyrka gymnasium ligger en bollplan som hör till Sisab:s (Skolfastigheter i Stockholm AB) tomträtt. Bollplanen föreslås i programmet tas i anspråk för bostadsbebyggelse. I samband med planläggning behöver bollplanens betydelse för gymnasieeleverna och för barns möjlighet till

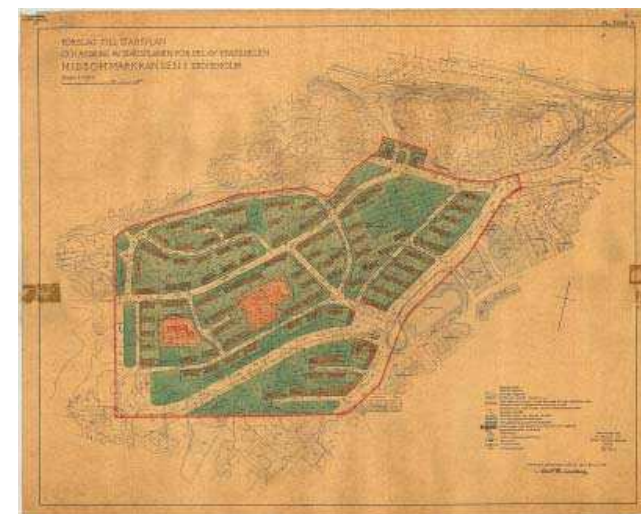
spontanidrott utredas. Nya platser för bollek och spontanidrott kan främst anläggas på den nya skolgården på fastigheten Brandstegen 1.

Kulturhistoriskt värdefull miljö

Inom programområdet finns både ett riksintresse för kulturmiljövården och områden där särskild uppmärksamhet bör ägnas åt kulturhistoriska värden. Riksintresset är LM-staden och motivet för riksintresset är ”ett bostadsområde med enhetliga flerbostadshus och nära anknytning till LM Ericssons nyetablerade fabriker. Det speglar funktionalismens och 1930-talets strävanden inom arkitektur och planering med bostadssociala ambitioner”. Uttrycket för riksintresset är ”planeringen med smalhus placerade på rad i nordost-sydväst i en kuperad terräng samt gestaltningsmässiga värden med ”nya” planlösningar och den omgivande grönskan”. Ett riksintresse väger alltid tyngre än motstående lokala intressen och ska prioriteras i den fysiska planeringen.

De förändringar som programmet föreslår inom riksintresset sker på fastigheten Brandstegen 1 (fd Hägerstens brandstation) i riksintressets östra spets. Även om fastigheten ligger inom riksintresset, så är det på många sätt helt skilt från det. Fastigheten och brandstationen finns inte beskrivna varken i riksintressets uttryck eller motiv. Brandstationen uppfördes senare än LM-staden

och ingick inte i den ursprungliga detaljplanen för LM-staden. Brandstegen 1 har bestämmelsen A i gällande detaljplan, och är alltså en tomt för allmänt ändamål. Programmet föreslår att en planändring görs till markanvändning skola och att en av de befintliga byggnaderna, huvudbyggnaden med vagnhallarna får rivningsförbud i detaljplan. Förändringarna görs för att tillgodose ett starkt allmänt kommunalt intresse. Stadsbyggnadskontoret anser inte att planändringen skadar riksintresset.

Plankarta för LM-staden från 1938.

Gällande övriga kulturhistoriska värden har en kulturhistorisk utredning tagits fram i samband med programarbetet. Där finns riktlinjer för hur kompletteringar, ur ett kulturhistoriskt perspektiv, kan göras på ett hänsynsfullt sätt.

Miljö kvalitetsnormer för vatten

EU:s ramdirektiv för vatten ”vattendirektivet” syftar till att uppnå en långsiktigt hållbar skötsel av vattenresurserna. Alla sjöar, vattendrag, kustvatten samt grundvatten omfattas. Målsättningen är att de vatten som omfattas av direktivet ska ha god ekologisk status till år 2015 om inte undantag har beslutats. En bärande princip är att inget vatten får försämrats. Sverige implementerar vattendirektivet med hjälp av miljö kvalitetsnormer (MKN).

Programområdet ligger geografiskt i huvudsak inom avrinningsområdet för vattenförekomsten Mälaren-Stockholm SE657596-161702. Den naturliga avrinningen sker till största delen till Mälaren-Fiskarfjärden och till Mälaren-Årstaviken. En mindre del av programområdet, kring St Sigfrids kyrka, avrinner mot Mälaren-Riddarfjärden, där också sjön Trekanten ingår. I den här delen av programområdet föreslås ingen ny bebyggelse och därmed berörs inte Trekantens tillrinningsområde.

Mälaren- Stockholm har som helhet god ekologisk status men uppnår inte god kemisk ytvattenstatus (enligt VISS september 2012). Delar av vattenförekomsten däribland Årstaviken har sämre vattenkvalitet och har troligen inte en god ekologisk status. Miljö kvalitetsnormer som ska uppnås för Mälaren-Stockholm är god ekologisk status 2015 och god kemisk status 2012 med tidsfrist till 2021 (enligt 19FS 2009:36).

Dagvatten

Enligt Stockholms stads dagvattenstrategi får dagvattnet inte bidra till att försämra vattenmiljön. Åtgärder för att tillgodose det är att:

- I första hand sätta in åtgärder mot föroreningarnas källor, så långt det är tekniskt, ekonomiskt och juridiskt möjligt.
- I andra hand hantera eller separera dagvattnet i bebyggda miljöer så att mark och sjöar kan tillföras så mycket vatten som möjligt utan att belastningen av föroreningar når kritiska nivåer.
- I tredje hand ska förorenat dagvatten som inte kan tas emot av en viss recipient renas lokalt eller ledas till mindre känsliga recipienter eller till avloppsreningsverken.

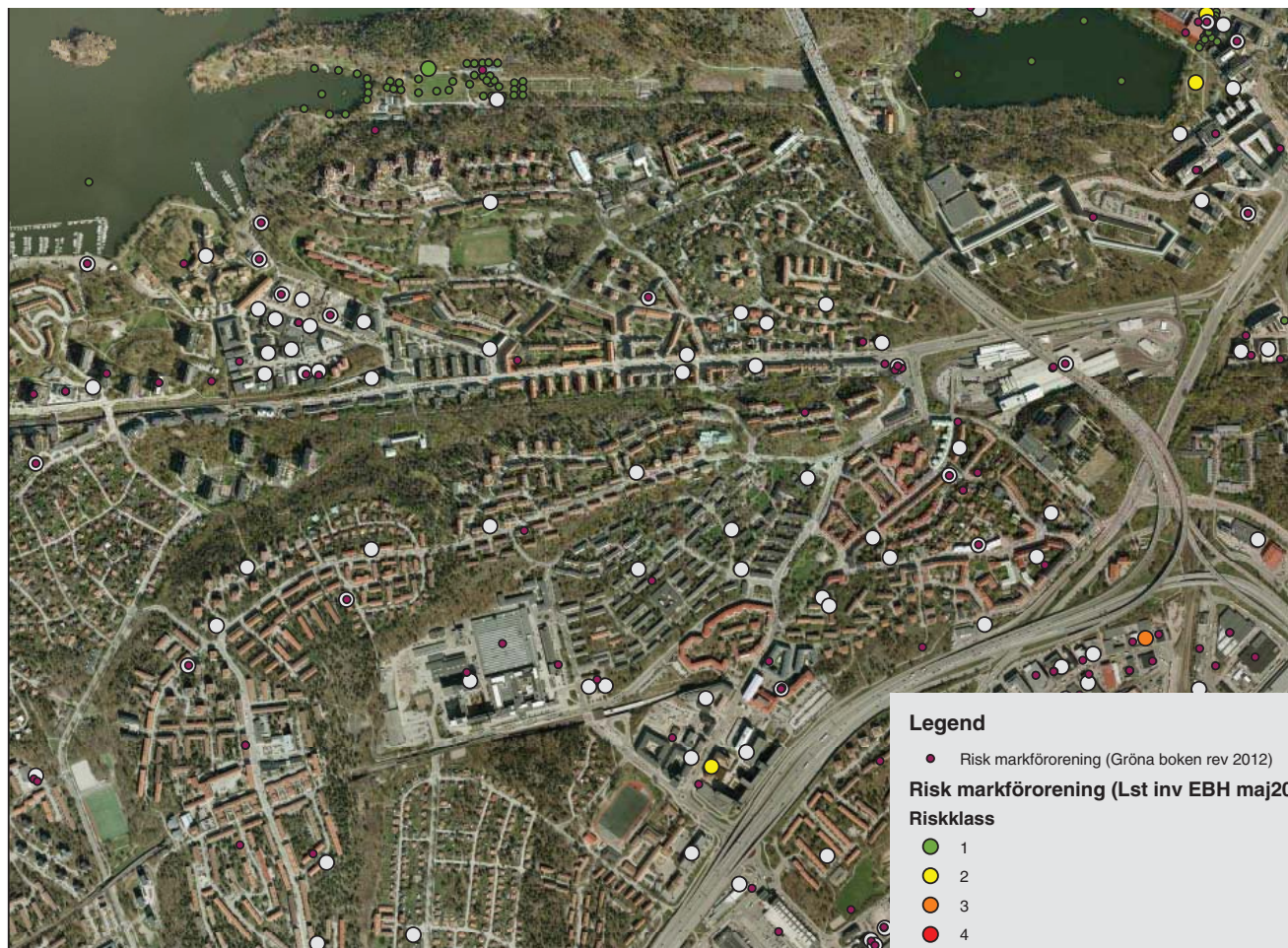
Dagvattnet i programområdet har flera recipienter, alltså mottagare (se avsnittet ovan om miljö kvalitetsnormer). Enligt Stockholms dagvattenstrategi klassas recipienten Mälaren som mindre känslig för mänsklig påverkan medan recipienten Årstaviken klassas som känslig för mänsklig påverkan. Dagvatten som tas om hand via ledning avleds i huvudsak via kombinerat ledningssystem till Himmerfjärdsverket i Botkyrka kommun.

Enligt SGU:s geologiska karta består marken i programområdet av berg och lera-silt. Olika jordarter gör det mer eller mindre lämpligt att infiltrera dagvatten. Finare sediment som lera gör att vatten har svårt att infiltrera medan grövre sediment som sand och grus gör det enklare för vattnet att infiltrera ner till berggrunden.

I de efterföljande detaljplanerna ska förutsättningarna för en hållbar och klimatanpassad dagvattenhantering utredas närmare och det ska säkerställas att detaljplanernas genomförande inte påverkar möjligheterna att uppnå miljö kvalitetsnormerna för vatten.

Markföroreningar

Inom programområdet finns markföroreningar konstaterade på flera platser (se karta). I detaljplansskede ska frågan om markföroreningar utredas vidare.

Legend

- Risk markförorening (Gröna boken rev 2012)

Risk markförorening (Lst inv EBH maj2012)

Riskklass

- 1
- 2
- 3
- 4

○ Ej klassad

● Mark sedimentprov

Buller

För buller från vägtrafik gäller för bostäder riktvärdena:

30 dBA ekvivalent nivå inomhus
45 dBA maximalnivå inomhus nattetid
55 dBA ekvivalent nivå utomhus vid fasad
70 dBA maximalnivå vid uteplats i anslutning till bostad.

Avsteg från riktvärdena kan göras om minst hälften av boningsrummen samt uteplats anordnas mot en så kallad ”tyst sida”.

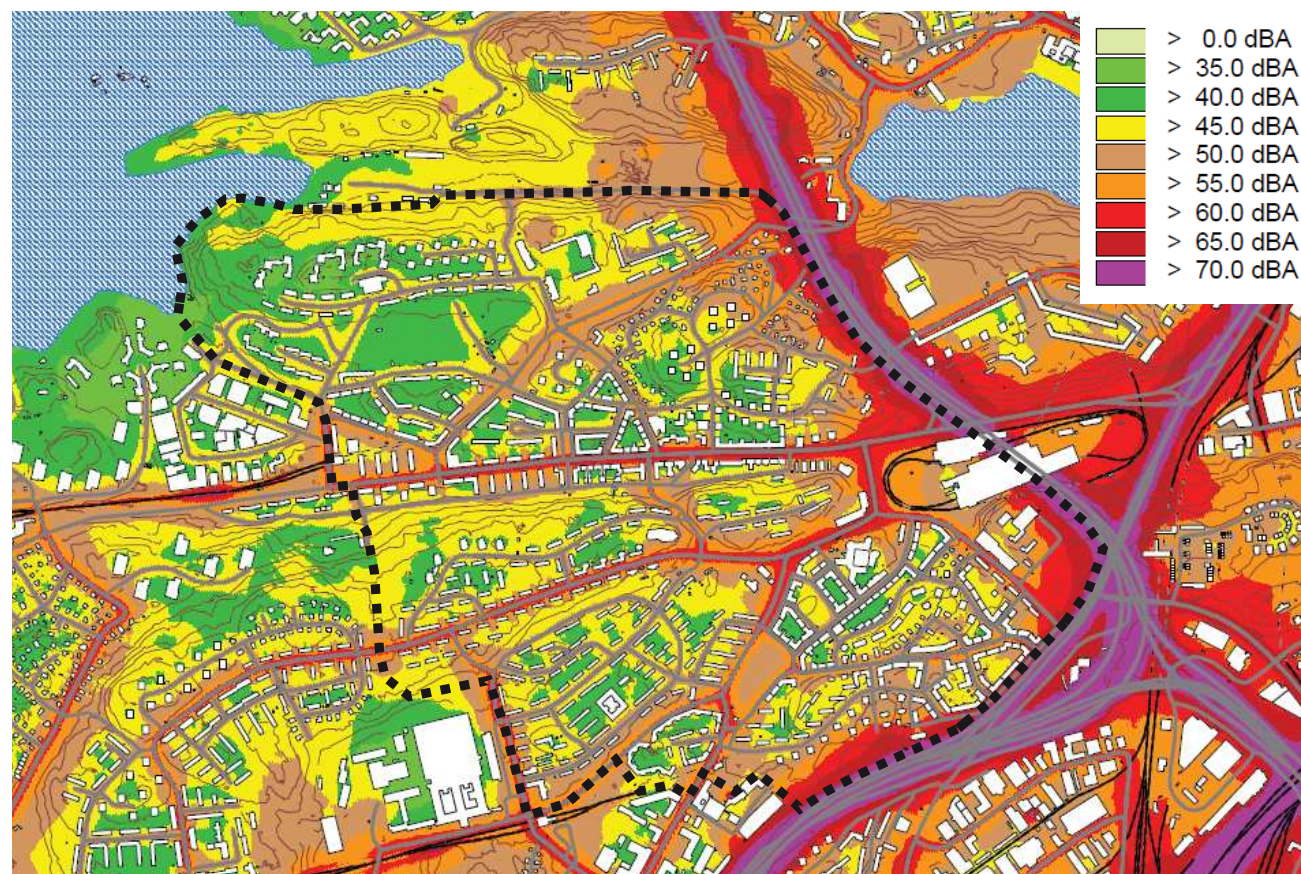
Programområdet gränsar i öster och söder till E4 och Södertäljevägen som ger upphov till höga bullernivåer. Även inom området finns gator med höga bullernivåer, främst huvudgatorna Hägerstensvägen, Bäckvägen och Tellusborgsvägen. I de områden som föreslås för bostäder närmast E4 måste bullerfrågan särskilt beaktas i detaljplaneskede. Beräknade trafikbullernivåer redovisas liksom vilka bullerdämpande åtgärder som behöver vidtas för att uppnå riktlinjerna.

För buller från Nybodadepån gäller Naturvårdsverkets riktvärden för externt industribuller:

	Dag 07-18	Kväll 18-22	Natt 22-07
Bostäder	50 dBA	45 dBA	40 dBA

I detaljplaneskede får industribuller särskilt utredas i de detaljplaner som angränsar till Nybodadepån.

Buller på skolgård och förskolegård bör inte överstiga 55 dBA ekvivalent ljudnivå.

Bullernivåer i programområdet.

Risker

Riskobjekt som berör programområdet är E4 Södertäljevägen, som är en primär transportled för farligt gods samt de två bensinstationer som finns inom programområdet. Till och från bensinstationerna transporteras även drivmedel som innebär risker.

Programförslaget innebär att bensinstationen på Hägerstenvägen flyttas till ett läge närmare E4. Möjligheterna att anlägga en parkeringsficka för tankbilar i anslutning till avfarten har studerats initialt i programarbetet. En parkeringsficka längs avfarten skulle innebära att drivmedelstransporterna inte längre behöver köra västerut på Hägerstenvägen, vilket minskar riskbilden för nya och befintliga bostäder. Frågan behöver utredas i detalj och studeras i samband med en trafikutredning i detaljplaneskede. Den andra bensinstationen ligger i anslutning till E4 och Essingeleden och transporterna dit berörs inte av programförslaget.

På tre platser föreslås bebyggelse intill E4 Södertäljevägen, som är primär transportled för farligt gods. Om bebyggelse planeras närmare en transportled för farligt gods än 150 meter ska en riskutredning göras. Utan åtgärder på bebyggelsen ska 25 meter från transportleden vara bebyggelsefritt. Kontor får förläggas 40 meter

från transportled för farligt gods och bostäder 75 meter. I detaljplaneskedet kan särskilda riskutredningar göras som visar på åtgärder som möjliggör närmare placering.

Luftkvalitet

De stora trafikleder som går öster och söder om programområdet ger upphov till höga halter partiklar och kväveoxid som riskerar att överskrida miljökvalitetsnormerna (MKN). För kväveoxid är normen per dygn svårast att klara. Medelvärdet det åttonde dygnet får inte vara högre än $60 \mu\text{g}/\text{m}^3$. För PM 10 är dygnsvärdet svårast att klara. Medelvärdet under det 36:e värsta dygnet får inte vara högre än $50 \mu\text{g}/\text{m}^3$.

Programmet föreslår bostadsbebyggelse på tre platser i anslutning till E4. Här behöver luftkvaliteten utredas särskilt i detaljplaneskedet. Även på de platser som föreslås för förskola och skola där halterna riskerar att överskridas krävs fördjupade utredningar och beräkningar av luftföroreningshalterna i detaljplaneskede för att se till att MKN för luftkvalitet inte överskrids.

STADSBYGGNADSPROCESSEN

Efter att programmet har samråtts med allmänheten och berörda remissinstanser, sammanställs inkomna synpunkter i en samrådsredogörelse. Synpunkterna presenteras sedan för politikerna i stadsbyggnadsnämnden, som tar ställning till den fortsatta inriktningen. Efter eventuella omarbetningar godkänns programmet av stadsbyggnadsnämnden. Därefter kan exploateringsnämnden anvisa den kommunägda marken och efterföljande detaljplaner startas.

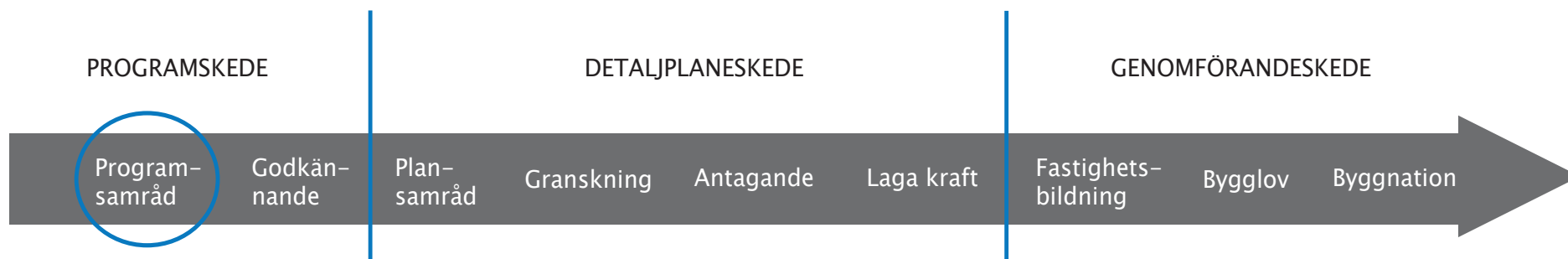
Detaljplanerna i området kommer att genomföras i etapper, där platser som utvecklas för allmänna ändamål och platser som ligger längs stadsstråken samt de större utvecklingsområdena prioriteras. Flera av platserna kommer att behöva detaljplaneläggas i ett större sammanhang, för att fånga de frågeställningar som är gemensamma. I stort kan illustrationen för parkeringstal vara vägledande för kommande planområden.

Tidplan

Programmet är på samråd mellan den 30 oktober och den 28 december 2012. Därefter sammanställs och presenteras de inkomna synpunkterna för ansvariga politiker i stadsbyggnadsnämnden.

Efter eventuella omarbetningar godkänns programmet av stadsbyggnadsnämnden under det första kvartalet 2013. Därefter kan exploateringsnämnden påbörja markanvisningar och efterföljande detaljplanarbeten kan inledas.

Programmet väntas utmytna i ett flertal olika detaljplaner, som genomförs etappvis.

Programmet har tagits fram av:

Stadsbyggnadskontoret

Linda Palo

Louise Heimler

Exploateringskontoret

Gustaf Schneidler

Agneta Schill

Hägersten-Liljeholmens stadsdelsförvaltning

Anna Ambjörn

Tovatt architects and planners

Johannes Tovatt

Sara Almén

Intern referensgrupp:

Karl Malmberg, miljöförvaltningen

Lotten Backström, trafikkontoret

Åsa Berglind, utbildningsförvaltningen

Malin Johansson, utbildningsförvaltningen

Maria Klavdianou-Lundell, idrottsförvaltningen

Christina Söderström Lööf, trafikkontoret

Gunnar Ohlsén, Hägersten-Liljeholmens

stadsdelsförvaltning

Peter Mellin, Hägersten-Liljeholmens

stadsdelsförvaltning

Utredningar och underlag:

Följande utredningar och underlag har tagits fram till programmet:

Landskapsanalys

Nyréns arkitektkontor (2012-05-22)

Kulturmiljöutredning

Nyréns arkitektkontor (2012-03-15)

Tidig dialog

Open Space, ESP Humaninvest (2012-04-16)

Föräldrar på öppna förskolan (2012-05-10)

Företagare (2012-06-11)

Foto (när inget annat anges):

Lennart Johansson, stadsbyggnadskontoret

Nyréns arkitektkontor

Kartor och illustrationer

Tovatt architects and planners

Nyréns arkitektkontor